

DOKUMENTY

„Složky a organizace ve výbojných plánech německého nacismu“
Přednáška pplk. Josefa Bartíka u jednotek československého pozemního vojska v Leamingtonu ve dnech 6. a 7. května 1941

V Archivu bezpečnostních složek, konkrétně ve fondu Hlavní správa Vojenské kontrarozvědky 1945–1954 (dále jen 302), se ve spisech „z případu Bartík“ nachází originální text přednášky o nacistických složkách a organizacích. Jeho autorem byl zkušený důstojník ze zpravodajské „jedenáctky“ plukovníka generálního štábu Františka Moravce, tehdejší podplukovník Josef Bartík.¹ Jedná se o doposud neznámý a zajímavý text, který J. Bartík napsal v roce 1941 ve Velké Británii. Tehdy působil jako důstojník u II. (zpravodajského) odboru ministerstva národní obrany, v jehož čele stál plk. F. Moravec a pplk. J. Bartík vykonával funkci přednosta skupiny obranného zpravodajství. V této funkci však setrval pouze do konce roku 1941, kdy se rozhodl ze zpravodajského odboru plk. F. Moravce odejít. V té době se mu naskytlá příležitost přejít na ministerstvo vnitra, kde se počátkem roku 1942 zřizoval IV., tzv. zpravodajský odbor, jehož přednostou byl k 1. únoru 1942 ustanoven právě on. Bartíkův přechod z MNO na MV byl mimo jiné důsledkem jeho přetrvávajících neshod s plk. F. Moravcem.²

Text přednášky do jisté míry odráží to, jakými informacemi o nacistickém bezpečnostním a represivním aparátu disponovala československá vojenská zpravodajská služba. V druhé řadě se pak jedná o jeden z mála dochovaných autentických textů, které J. Bartík napsal a které se dochovaly až do dnešních dnů. V přednášce jsou rovněž nastíněny Bartíkovy zkušenosti s odhalováním nacistických agentů u československé armády ve Francii. Zde J. Bartík působil od 7. listopadu 1939 až do pádu Francie. V rámci Československé vojenské správy byl jako major postaven do čela zpravodajského oddělení. Toto se však nezabývalo zpravodajstvím výzvědným,³ ale pouze obranným. Z doby svého francouzského působení zmínil J. Bartík v přednášce tři odhalené agenty: Adolfa Schnabla, Jaromíra Petelíka a Josefa Rybáka, nerozvedl však dopodrobna zajímavé okolnosti těchto až doposud v literatuře neznámých

- 1 Zevrubně k jeho životním osudům viz KREISINGER, Pavel: *Brigádní generál Josef Bartík. Zpravodajský důstojník a účastník prvního i druhého československého odboje*. ÚSTR, Praha 2011.
- 2 Josef Bartík nebyl první důstojník z „jedenáctky“, který se rozhodl Moravcův odbor opustit; podrobněji k pozadí tohoto odchodu viz KREISINGER, Pavel: Rok 1941 v čs. vojenském zpravodajství. Personální krize v Moravcově zpravodajské „jedenáctce“. In: KUDRNA, Ladislav (ed.): *Válečný rok 1941 v československém domácím a zahraničním odboji*. Sborník k mezinárodní konferenci. ÚSTR, Praha 2012, s. 11–19.
- 3 Za účelem výzvědného zpravodajství byla v Paříži zřízena československá zpravodajská expozitura s krycím jménem „Karla“, později „Karel“. Jejím vedením byl v létě 1939 pověřen pplk. gšt. Oldřich Tichý, jemuž podléhali mjr. Karel Paleček a škpt. František Fryč. Podrobněji k činnosti „Tichého“ zpravodajské expozitury v Paříži v letech 1939–1940 viz GEBHART, Jan: Českoslovenští vojenští zpravodajci v Paříži (1939–1940). *Moderní dějiny*, 1995, roč. 3, s. 129–138.

špionážních případů. Právě proto jsou na závěr zařazeny tři personální studie, které vznikly na základě samostatného archivního výzkumu v Národním archivu, Archivu bezpečnostních složek a Vojenském historickém archivu.

Samotný text přednášky byl edičně upraven podle současných pravopisných pravidel a použité zkratky byly rozepsány. Podtržení jednotlivých pasáží nebo slov bylo zachováno.

Složky a organizace ve výbojních plánech německého nacismu

Plukovník gšt. František Moravec podal vám ve své přednášce obraz vojenské síly Německa. Vysvětlil vám, jak bylo možno, že Hitler dosáhl v této válce tak velkých, byť dočasných vojenských úspěchů. Z jeho přednášky poznali jste, že nacismus velmi podrobně čerpal a využil zkušeností z poslední války. Hitler se svými spolupracovníky a zejména se svým generálním štábem snažil se předejít chybám, které vedly k porážce Německa v roce 1918. Pro svůj plán, ovládnutí Evropy, a vybudování velkého Německa, organizoval nejen nejmohutnější a nejmodernější vojenský aparát, ale současně budoval jak doma, tak v zahraničí nové složky a organizace, které měly za úkol:

Uvnitř Německa:

1)⁴ Terorem a brutalitou zničit do základů vše, co by stálo proti nacismu. Vyhubiti do kořene všechno, z čeho by v chystané válce mohlo vyrůstí hnutí proti nacismu a ohroziti zdárný výsledek války. Aby se zakryl pravý účel těchto opatření, byla ražena nová hesla nacistické propagandy: boj proti židům a židozedsnářům, boj proti komunismu, nacistická rasová nauka, hesla o sjednocení všech Němců v jedné říši, útlak německých menšin v jiných státech, budování nového evropského a světového řádu a podobně.

V zahraničí:

Připravovati násilné akce, re[v]oluční hnutí, rozrušovati vnitřní klid státu, budovati organizace a sdružení v cizích státech, které by hlásaly nacistické ideje, hledati význačné politické a vojenské osobnosti, které by v danou chvíli sehrály roli známou nyní pod jménem Quisling a podobně.

Hitler si správně uvědomoval, že v nové válce nebude zase na straně Německa ani jediného plně spolehlivého a vojensky [rozho]dného spojence. Vidíte, že se v tomto ohledu ve svém spojenci Mussolinim nezklamal.⁵ Bylo mu však jasno, že spojence mít musí. Tady Hitler využil toho, čeho nevyužil nikdo před ním. Čím se staly německé

4 Další odstavce již nejsou číslovány.

5 V dubnu 1939 uzavřela Itálie s Německem tzv. Ocelový pakt, nicméně již v září 1939 vyhlásila neutralitu a německé tažení do Polska nepodpořila. Symbolicky se angažovala ve válce proti Francii, ale válku jí vyhlásila až 10. června 1940, tedy v době, kdy již byla její porážka ze strany Německa jen otázkou několika dní (14. června obsadili Němci Paříž a 22. června 1940 Francie kapitulovala). Dne 27. září 1940 byl v Berlíně uzavřen tzv. Pakt tří mocností (Německo, Itálie, Japonsko). Ten sice mohl vypadat hrozivě, nicméně jeho reálná účinnost byla s ohledem na naprosto rozdílné zájmy signatářů poměrně nízká. To se ostatně ukázalo v červnu 1941, když na začátku východního tažení do SSSR nasadili Němci 152 divizí, zatímco Itálie vyslala do SSSR pouhý expediční sbor o síle tří divizí.

menšiny na Baltu, ve střední Evropě na Balkáně a jinde? Jsou to milníky, jimiž je značena cesta německého výboje, který chce nacismus realizovat. A proto od okamžiku, kdy začal budovat armádu pro ovládnutí světa, začal organizovat na vojenském podkladě a v duchu nacistických idejí kompaktní i rozptýlené německé menšiny do velké všenněmecké organizace nazvané Ausland-Organisation. Byla to organizace všech Němců v zahraničí. Měla se stát ve válce nejspolehlivějším spojencem a nositelem pangermánské ideje a zákeřnou propagandou rozleptávat státní zřízení, jednotu a vnitřní sílu států, ve kterých německé menšiny žily.

Nejdůležitější úkol čekal tuto organizaci po vypuknutí války. Nacistická Ausland-Organisation stala se druhou německou armádou, která vyvolávala zmatky, šířila rozvrat i defetismus. U nás to byl Henlein. Německé menšiny v Holandsku, Belgii, Norsku, Polsku převzaly úlohu druhé armády německé, která spolupůsobila při vojenských akcích okupačních armád.

Nebezpečí této nacistické internacionály dobře pochopilo sovětské Rusko. Jakmile okupovalo Baltické státy, Polsko a Besarábii, likvidovalo ji snadno a rychle. Němci byli prostě vystěhováni a oblažují nyní svojí přítomností Československo a Polsko. Sovětské Rusko odstranilo tak včas z okupovaných území velmi nebezpečného vnitřního nepřítele, ve kterého Hitler tolik doufal.

Složky a organizace, které nacismus k vylíčeným úkolům vybudoval, jsou: 1) Německé výzvědné zpravodajství, takzvaná vojenská špionáž, 2) německá [tajná] státní policie (Geheime Staatspolizei, zkráceně Gestapo), 3) Hauptabteilung II, to jest sabotážní a rozvratná organizace, a za 4) organizace německých menšin v zahraničí, takzvaná Auslandorganisation.⁶ O těchto organizacích a jejich činnosti nyní promluvíme.

Německé výzvědné zpravodajství [tzv. Abwehr]

Zkušeností ze světové války využil nacismus k velkému rozšíření výzvědné činnosti a k zdokonalení prostředků, používaných ve výzvědačství. Výzvědná činnost německá využila rozmachu techniky i všech zjevů a proudů, nových myšlenek politických, sociálních i hospodářských, které šly světem po ukončení poslední války.

Hitler uložil říšskému ministerstvu války, aby vybudovalo největší možný výzvědný aparát, úměrný jeho nacistickým plánům. Ten měl za úkol plánovitě získávat ve všech státech všechno, co Německo potřebovalo, od drobných vojenských zpráv až po nejdůležitější vojenská tajemství. Celá činnost výzvědného německého zpravodajství byla soustředěna v takzvané Abwehrabteilung v ministerstvu války,⁷ a to ve dvou velikých skupinách.

Prvá skupina prováděla výzvědnou činnost v Evropě, druhá v zámoří. V čele výzvědného zpravodajství byl postaven admirál Canaris,⁸ pocházející z Litvy, který byl

6 Myšlena tzv. Zahraniční organizace NSDAP – Ausland-Organization der NSDAP (AO). Podrobněji k ní viz příslušnou pasáž na konci Bartíkovy přednášky.

7 Tzv. Oddělení Abwehr (něm. Abteilung Abwehr) při říšském ministerstvu války.

8 Wilhelm Canaris (1887–1945) byl od ledna 1935 jako námořní kapitán vedoucí představitel tzv. Oddělení Abwehru (něm. Abteilung Abwehr) při říšském ministerstvu války. Od dubna 1935 v hodnosti

znalcem kontinentálních i zámořských problémů. Do ústředí byl přidělen legační sekretář zahraničního ministerstva von Bulow,⁹ aby byla docílena úzká spolupráce s říšsko-německými zastupitelskými úřady v cizině. Stejně byli do ústředí přiděleni znalci z oboru těžkého průmyslu, kteří měli sledovat rozvoj zbrojního průmyslu cizích států a hodnotit jej ze stanoviska válečného.

Byla ustanovena řada speciálních oddělení, v nichž jsou soustřeďovány poznatky o vojenských zřízeních všech evropských států. Jsou tam zpracovávány poznatky o obranných systémech, o způsobu doplňování armád, o mírovém rozčlenění, o válečných počtech, o provádění mobilizací a nástupových plánech jednotlivých států. Zde jest shromažďováno a studováno všechno, co souvisí s technickou kapacitou armád cizích států, s jejich válečným průmyslem a jejich bojovými prostředky, dopravními možnostmi a tak dále.

Konečně také v tomto oddělení jsou zhodnocovány taktické a morální stránky cizích armád a čistě z vojenského hlediska studována a zjišťována hospodářská zdatnost jednotlivých států. Zde je hodnocena mezinárodní situace z hlediska vojenského, se zřetelem k mezinárodnímu postavení Německa, zpracovávány důležité vojenské úmluvy a bere se účast na všech politických akcích, kterými Hitler na mezinárodním fóru a v diplomatických akcích usiluje o zvrácení stavu, vytvořeného versailleskou a trianonskou mírovou smlouvou.

U jednotlivých armádních sborů jsou zřízeny odbočky Abwehrabteilung, takzvané Abwehrstelle, které podle direktiv ústředí řídí výzvědnou činnost ve státech s Německem sousedících. Výzvědná činnost proti státům, s kterými Německo nemá přímých hranic, řídí Abwehrabteilung samo a určitými výzvědnými úkoly pověřuje odbočky, zřízené jen pro tyto státy.

Proti Československu pracovaly výzvědné Abwehrstelle v Drážďanech,¹⁰ Mnichově, Vratislavi, později také Vídni. Abwehrstelle Mnichov pracovalo v západních a jihozápadních Čechách, Drážďany v severních a severozápadních Čechách, Vratislav ve východních Čechách, na Moravě, Slezsku a Slovensku. Po okupaci Rakouska byla zřízena nová Abwehrstelle ve Vídni, a tak pak také pracovala na Slovensku.

Každá Abwehrstelle má vlastní síť agentů na území cizího státu. Agenti, kteří pracují pro výzvědné zpravodajství, nesmějí být používáni pro jiné úkoly. Tato zásada se přesně dodržuje, aby v případě zatčení nebyly ohroženy jiné složky, které pracují v jiných oborech.

kontradmirála. Po reorganizaci této německé zpravodajské služby v roce 1938 stál v čele Sekce Zahraničí/Abwehr (něm. Amt Ausland/Abwehr). K 1. lednu 1940 měl hodnost admirála. Stál v čele této tajné služby do února 1944, kdy byl odvolán. Po atentátu na Hitlera (20. 7. 1944) byl 23. července 1944 zatčen a 9. dubna 1945 na Hitlerův příkaz zavražděn v koncentračním táboře Flossenbürg. Podrobněji k jeho osobě viz například KOKOŠKA, Jaroslav: *Admirál Canarias*. Naše vojsko, Praha 1968.

9 Bernhard Wilhelm von Bülow (1885–1936) byl německý diplomat, v letech 1930–1936 vykonával funkci státního tajemníka (sekretáře) na ministerstvu zahraničí (Auswärtiges Amt). Jeho nástupcem se poté stal vedoucí zahraniční organizace NSDAP Ernst Wilhelm Bohle. K němu viz poznámka č. 58.

10 Přehledné schéma drážďanské Abwehrstelle, rekonstruované podle údajů československé zpravodajské služby, viz KOKOŠKA, Jaroslav – KOKOŠKA, Stanislav: *Spor o agenta A-54. Kapitoly z dějin československé zpravodajské služby*. Naše vojsko, Praha 1994, s. 319.

[Abwehrstelle] získává agenty v prvé řadě z těchto oborů státní správy, kde je možné, dostati se k vojenským věcem. Hledají se tedy agenti a zrádci na vojenských místech, státních úřadech, [v] četnictvu, finanční stráž, v železničním a poštovním personálu, ve zbrojovkách, muničních továrnách, elektrárnách a podobně.

V každém státě má říšskoněmecké výzvědné zpravodajství své agenty, kteří pátrají po osobách prodlužených (myšleno zadlužených, pozn. editora), zatížených nebo morálně defektních, které by mohly být získány pro zrádcovské služby. Velmi nákladně zřizují se podniky tiskové a propagační, různé kanceláře, ba i bankovní závody, které mají za úkol nabízet služby a úvěry a tímto způsobem také zjišťovati jednotlivce, které by bylo možno snadno získat.

Tyto jednotlivce hlásí pak agenti berlínskému ústředí Abwehrabteilung, na základě dodaných informací stanoví pak, jakým způsobem bude učiněn pokus o získání označené osoby.

Uvedu vám jeden konkrétní případ od nás.

V bankovním podniku v Praze vybudovaném pro úkoly německého výzvědného zpravodajství ucházel se o půjčku ruský emigrant, bývalý carský důstojník. Uprchl po bolševické revoluci do Prahy, poněvadž dlouhou dobu v Rusku působil ve státní bezpečnostní službě¹¹ a od bolševiků hrozilo mu zastřelení. Bankovní závod velmi ochotně mu vyšel vstříc, když zjistil, že tento důstojník jest zaměstnán jako smluvní úředník v podniku důležitém pro ochranu státu. Jeho jméno s vylíčením jeho minulosti a nynějšího zaměstnání bylo oznámeno bankovním podnikem do berlínské centrály. Ta vyslala do Prahy svého agenta, rovněž [bývalého] carského důstojníka, který měl za úkol, navázati s ním přátelské styky a při vhodné příležitosti učiniti mu nabídku na provádění špionáže ve prospěch Německa. Berlínský agent usadil se v Praze a prostřednictvím emigrantských ruských kruhů lehce se seznámil s vyhlédnutou obětí. K dispozici měl značné finanční prostředky a svému krajanu ochotně vypomáhal půjčkami, když si ho již dostatečně „zavázal“ a když jednoho dne dostal ještě k tomu tento úředník dopis od bankovního závodu, kde je žádán, aby vyrovnal částku, kterou si vypůjčil – jinak že bankovní závod to ohlásí jeho zaměstnavateli – dozrála pro berlínskému agenta situace.

Berlínský agent učinil pak krajanu konkrétní nabídku, aby pracoval pro Německo. Ten na nabídku přistoupil a příští sobotu odjížděli společně do Berlína, kde se písemně zavázal k provádění špionáže. Když pak za několik měsíců se hrozil svého činu a nechtěl již pracovat, dostal poštou fotografický snímek berlínské smlouvy pod pohrůžkou, že bude poslána československým úřadům, nebude-li ve své práci pro Německo pokračovat, pod touto hrozbou pracoval, až byl usvědčen.

Německé výzvědné zpravodajství disponuje ve všech státech ohromnými finančními prostředky, které vydává na zakládání špionážních institucí, kamuflovaných pod nejrůznějšími podniky. Němečtí vojenští atašé mají za úkol, aby ve státech, kterým jsou přiděleni, sledovali možnosti zřízení takových podniků podle zvyklostí země.

11 Bartík má pravděpodobně na mysli tzv. Ochranku – Ruskou carskou tajnou policii, jejíž počátky sahají až do roku 1880.

Velmi nebezpečnými špionážními institucemi ve všech zemích Evropy jsou německé cestovní kanceláře, propagační a inzertní agentury. Jejich prostřednictvím získává německé výzvědné zpravodajství možnosti přímého styku s oficiálními úředními kruhy v jednotlivých státech. V tomto směru dosáhlo zvláště cenných úspěchů ve Francii, v Holandsku, Belgii a v balkánských státech.¹²

Například v roce 1937 rozšířily německé výzvědné kanceláře ve všech státech Evropy inzerát, v němž drážďanské nakladatelství časopisu *Die Flugwelt*¹³ hledá spolupracovníky v odborných leteckých kruzích za vysoké honoráře. Ve skutečnosti žádný časopis *Die Flugwelt* v Drážďanech neexistoval, a šlo jen o široce založenou akci pro získávání zpráv, případně agentů z leteckých, vojenských i civilních kruhů. Tato akce získala německému výzvědnému zpravodajství snad sta osob pro špionážní účely. Jen pro zajímavost uvádím, že v ČSR do konce roku 1938 bylo zatčeno a usvědčeno několik desítek osob, které byly touto akcí získány jako agenti a zrádci pro německou výzvědnou službu. Byla mezi nimi dokonce dcera profesora německé univerzity v Praze. Odsouzena na 20 let.

V každém státě má německé výzvědné zpravodajství jiné pracovní metody a volí i jiné prostředky.

Z průběhu dnešní války a na základě autentických dokladů je prokázáno, že říšsko-německé výzvědné zpravodajství bylo velmi dobře zpraveno o vojenských věcech těch států, které byly Německem okupovány. Hitler využil do všech důsledků síly, kterou v sobě dobře organizované zpravodajství má. Jeho náporu čelily mnohé státy nedostatečně, mnohé nepřičítaly mu důležitost, kterou má. V první řadě byla to Francie, jež toto nebezpečí podceňovala. Československo a Polsko od roku 1935 svými zpravodajskými složkami vojenskými a státními bezpečnostními dokazovaly světu, že říšsko-německý zpravodajský aparát neprovádí výzvědnou činnost v mírovém rozsahu. Oba státy upozorňovaly, že Německo provádí zpravodajství válečné, že tudíž chystá válku.

Jaký nápor vedlo Německo proti Československu, osvětlí vám tato data: v roce 1936 bylo usvědčeno 500 osob v ČSR ze špionáže ve prospěch Německa,¹⁴ v roce 1937 bylo jich již 1197, v roce 1938 do září, to jest do Mnichova, bylo jich zatčeno 982 a ještě byly další stovky nám známých špionů, v jejichž zatčení nám mnichovský diktát zabránil. V jiných státech byla situace daleko horší, i potud že život špiona v Českoslo-

12 O činnosti tzv. Abwehru v balkánských státech za druhé světové války viz zejména TEJCHMAN, Miroslav: Činnost nacistického abwehru – vojenské rozvědky v balkánských zemích za druhé světové války. *Slovanský přehled*, 1973, roč. 59, č. 1, s. 87–92; KOKOŠKA, Stanislav: Německá vojenská kontrašpionáž v Praze. Referát III F Abwehrstelle Prag a jeho činnost proti spojeneckým zpravodajským službám na Balkáně (1941–1944). *Soudobé dějiny*, 2003, roč. 10, č. 4, s. 465–486.

13 „Svět létání“

14 Historik Stanislav Kokoška uvádí, že v roce 1936 bylo na základě zákona na ochranu republiky zadrženo 1374 osob (z toho bylo 199 vojáků a 213 cizinců). Na druhé straně bylo v Německu v roce 1936 odhaleno 84 československých špionážních případů (agentů pracujících pro čs. výzvědného zpravodajství). Z celkového počtu v Německu odhalených špionážních případů (268), „předstihla“ ČSR jen Francie s číslem 107. Viz KOKOŠKA, Stanislav: Než vypukla válka. Němci ve službách čs. zpravodajské služby v letech 1935–1939. *Dějiny a současnost*, 2007, roč. 29, č. 4, s. 37–40. Text je dostupný také online na <http://dejiny.nln.cz/archiv/2007/4/nez-vypukla-valka-> (citováno k 25. květnu 2012).

vensku netrval tak dlouho jako v jiných státech. Tyto číslice jsou vám jen potvrzením, jak Německo se snažilo a snaží proniknout do všech složek státního zřízení, aby ve válce, kterou připravovalo, bylo o všem informováno a mohlo ji vésti pokud možno s nejmenšími ztrátami. Ale přes to, že byli přesvědčeni, že jejich zprávy o našich věcech jsou podrobné, zjistili po okupaci ČSR, že tomu tak nebylo a že nejdůležitější vojenská tajemství byla opravdu ve spolehlivých rukou.

Nemyslete však, že okupaci ČSR je činnost německého výzvědného zpravodajství proti nám skončena. Byla vedena stejně ostře proti naší armádě ve Francii, a je vedena tak i proti naší armádě zde [ve Velké Británii].

Do naší armády ve Francii byli vysíláni agenti s československými pasy, aby získávali zprávy o její organizaci, morálce a duchu – jiní zase, aby její morálku rozleptávali a ničili. Na místech, kde se koncentrovali naši vojáci jako v Krakově, Varšavě, Budapešti, Bělehradě, Cařihradě, Bejrútu, Paříži a v Agde, zjistili jsme agenty, které známe ještě z ČSR. Několik bylo jich zatčeno ve Francii a v Levantě. Většina z vás pamatuje se na vyzvědače Schnabla,¹⁵ zatčeného v Agdu, a agenta Gestapa (sic) Petelíka,¹⁶ který byl do československé armády vyslán jinou složkou německou, o které promluvíme v další kapitole.

Německé výzvědné zpravodajství získalo o československé armádě ve Francii mnoho důležitých zpráv. Bylo to proto, že mnozí naši vojáci byli příliš sdílní před osobami, které neznali. Činnost německých agentů byla usnadňována i tím, že jsme neměli ve Francii možnost kontroly nad osobami, které se o československé vojenské věci zajímaly. Dozor prováděly orgány francouzské, které ochraně zájmů československých z neznalosti poměrů nevěnovaly náležitou pozornost.

Musím bohužel konstatovati fakt, že v řadách československé armády ve Francii našli se jednotlivci, kteří vědomě a se zlým úmyslem zveřejňovali vojenské věci československé a těžce se proti zájmům naší armády a našich doma prohrěšili.

Například Borin-Ležák,¹⁷ který v Paříži s mnohými československými vojáky sepišoval protokoly o poměrech v československé armádě a rozesílal [je] na francouzské úřady prý za účelem sjednání nápravy. Pro německé agenty usazené v Paříži bylo pak lehkou prací dostati se k zprávám toho druhu a využití jich. Zrovna tak činnost Viceníků,¹⁸ Kleinů¹⁹ a Rybáků – míním takzvaného „arcibiskupa“²⁰ – bude jednou hodnotiti československý soud.

15 Podrobněji o Schnablovi viz jeho portrét na konci dokumentu.

16 Podrobněji o Petelíkovi viz jeho portrét na konci dokumentu.

17 Vladimír Borin-Ležák (1902–1970) byl český komunistický a později socialistický novinář. Jako redaktor působil ve třicátých letech v *Rudém večerníku* a v *Haló novinách*. V roce 1936 se s KSČ rozešel a působil ve *Večerním Českém slově*. Do exilu odešel na podzim 1939 jako zapřisáhlý odpůrce prezidenta Edvarda Beneše a zůstal v něm i po skončení války jako člen Českého národního výboru generála Lva Prchaly, který se postavil do opozice vůči vládě Národní fronty a politickému režimu v obnoveném Československu.

18 František Viceník – příslušník (vojín) československých vojenských jednotek ve Francii. Podával informace tzv. Česko-Slovenské národní radě o poměrech v československých jednotkách. Mimo jiné si též neoprávněně přisvojil hodnost nadporučíka, ačkoliv by jinak sloužil v hodnosti vojína. Za tento podvod obdržel 21 dní zostřené samovazby ve věznicí v Montpellier; viz Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv Praha (dále jen *VÚA – VHA*), sbírka 37 (Velitelství vojenské zpravodajské služby), signatura (dále jen sign.) 37-114-59, Seznam osob, které si přisvojily vyšší hodnosti, s. 3.

I z Anglie dostalo německé výzvědné zpravodajství zprávy o naší armádě. Mnozí z vás znají případ, kdy německý rozhlas ohlašoval vzpuru v československé armádě a vystoupení velkého počtu našich vojáků.²¹ Proto každý z vás měl by si ujasnit: nemluvit o vojenských věcech a vnitřních poměrech. Ani se svými známými, ale zejména o nich nepsat, a zvláště ne do ciziny.

Německé zpravodajství má zvláštní agenty, kteří pátrají po dopisech odesílaných československými, polskými, norskými a jinými vojiny, aby jejich obsahu využilo. Musíte si ujasnit, že nepřátelská špionáž nemůže vždycky jen získávat mobilizační plány, tajné šifrové klíče a jiné důležité věci. Ale i z drobných věcí a údajů zdánlivě bezvýznamných skládá si obraz a doplňuje poznatky, které je zajímají.

Například prosté zjištění vašeho ubytovacího prostoru může způsobit, že do tohoto místa bude vyslán agent, aby vpašoval bombu do vašich ubikací, do skladů a kanceláří. A z vás každý zejména by si měl ujasnit, když píše do ciziny, že riskuje ještě zatčení a perzekuci svých nejbližších doma. Musíte pamatovat i na to, že říšskoněmečtí agenti podávají zprávy také pomocí tajných vysílacích stanic. S agentem tohoto druhu se můžete setkat všude – v kavárnách, restauracích, vlacích, tančírnách, kde pod různými záminkami se k vám může přiblížit. Tito agenti jsou na to školeni, takže jejich chování je zcela nenápadné. Zprávy, které by od vás získali, aniž jste si toho byli vědomi, například o odsunu jednotky nebo o příchodu nového materiálu,

19 Vojtech Klein – katolický slovenský kněz a stoupenec Hlinkovy slovenské lidové strany (HSLS). Slovenská biskupská konference ho vyslala v roce 1939 do Francie. Zde působil až do její okupace v roce 1940, kdy se vrátil zpátky na Slovensko. Ve Francii pracoval ve slovenské katolické misi mezi slovenskými vystěhovalci. Propagoval slovenskou autonomii a samostatnost.

20 Podrobněji o Josefu Rybákovi viz jeho portrét na konci dokumentu.

21 Vzpou v československé zahraniční armádě je myšlena krize, která vypukla v československém vojenském tábore v Cholmondeley v létě 1940 a eskalovala dne 23. července, kdy vydali velitelé výzvu, aby se přihlásili ti vojáci, kteří se nehodlají podřídit jejich velení. Následně se přihlásilo přes 500 vojáků, kteří byli poté izolováni v samostatné části tábora. Situace byla natolik vyhrocená, že tábor dne 26. července osobně navštívil prezident Edvard Beneš, který se také setkal s osmičlennou delegací „vzbouřenců“. Prezidentská návštěva krizovou situaci uklidnila, nicméně i přesto bylo 539 mužů vyloučeno z armády a předáno do britské internace. Většina vyloučených (kromě cca 180 osob – převážně bývalých interbrigadistů) se následně na britskou výzvu přihlásila do pomocných pracovních oddílů (Auxiliary Military Pioneer Corps). Později se prezident rozhodl vydat abolicí – odpouštění pro ty, kteří se do československé armády znovu přihlásí. Tato výzva měla úspěch, většina z oněch 539 osob postupně požádala o návrat do československé armády. Na závěr je třeba podotknout, že: *„Dodnes se vedou spory, do jaké míry byla vzpou v Cholmondeley vyvolána uměle a do jaké míry šlo o spontánní hnutí.“* Podrobněji k celé záležitosti viz MARŠÁLEK, Zdenko: *Historie jedné vzpoury. Horké léto 1940 v Cholmondeley. Dějiny a současnost*, 2010, roč. 32, č. 7, s. 18–22. Většina čs. důstojníků však hodnotila červencovou krizi nekompromisně jako zradu. Pro zachycení dobové atmosféry této krize následuje citace ze vzpomínek tehdejšího poručíka pěchoty a pozdějšího velitele paraskupiny Wolframa, Josefa Otiska (1911–1986): *„Celkem byl náš počáteční život v Cholmondeley parku velmi příjemný. Porušen byl jen nechtunou věcí, a to tím, že asi 500-600 vojáků odmítlo dále společně s námi bojovat. Jako důvody uváděli, že nesouhlasí s některými osobami v politickém odboji a ještě mnohé nechtuné věci. Zradili nás! A tím zradili i pana prezidenta a národ!! Odešli od nás a šli raději k Angličanům, kde museli vstoupit do takzvaných Pioneer Corps – pracovních oddílů. Vystoupení provedli demonstrativně dne 26. července 1940, kdy nás poprvé navštívil náš pan prezident dr. Edvard Beneš, který k nám měl řeč a oznámil nám, že 21. července 1940 Anglie uznala naši prozatímní vládu. Takto odešli od nás ti, kteří již nechtěli společně s námi bojovat a zůstali jsme sami dobrovolníci. Viz VAŇOUREK, Martin (ed.): *Podplukovník Josef Otisk. Až válka ukáže kvality každého jedince...* Martin Vaňourek, Mohelnice 2012, s. 34.*

mohou se dostat během hodiny na příslušná místa do Německa. Že to pak způsobí velké škody, pochopíte sami.

Od roku 1933 vedl československý stát, a zejména armáda, nerovný boj s německým výzvědným zpravodajstvím. Od roku 1938 jde o více – jde o život nebo smrt našeho národa. Prozrazování vojenských věcí, i drobných, pomáhá nepříteli. Toho si musíte být vědomi především vy, kteří jste přišli sem s úmyslem nekrásnějším: položit vlastní život za život svého národa. A proto: mlčet o vojenských věcech, a dbát důrazně, aby i jiní o nich mlčeli.

Německá státní policie, Geheime Staatspolizei (Gestapo)

Zákonem z 30. listopadu 1933²² byla všechna státní policejní činnost a takzvané obranné politické zpravodajství, jehož úkolem je potírání uvnitř státu protistátní složky, přeneseno v Německu do nové instituce, zvané Geheime Staatspolizei, tj. tajná státní policie.²³ Znáte ji pod jménem Gestapo.

V čelo Gestapa byl postaven známý nacističtí Heinrich Himmler.²⁴ Himmler zahájil svoji činnost tím, že obsadil všechna důležitá místa lidmi oddanými jemu i nacismu. Svým zástupcem ustanovil fanatického nacistu, bývalého námořního důstojníka Reinharda Heydricha.²⁵ Gestapo bylo vybudováno v rozsahu daleko větším než bezpeč-

22 Jednalo se o tzv. druhý zákon o Gestapu, který navazoval na tzv. první zákon z 26. dubna 1933. Tyto dva zákony a následné prováděcí předpisy z března 1934 vycleňovaly Gestapo a osamostatňovaly ho ze systému německé vnitřní správy. K „prehistorii“ Gestapa viz DAMS, Carsten – STOLLE, Michael: *Gestapo. Moc a teror ve Třetí říši*. Paseka, Praha – Litomyšl 2010, s. 11–19.

23 Tento název nesly všechny tzv. politické policie na území celé říše až od srpna 1936, kdy byla organizace Gestapa v říši definitivně sjednocena, neboť *do té doby existovalo pro politickou policii respektive Gestapo ne méně než sedmkrát různých označení*. DAMS, Carsten – STOLLE, Michael: *Gestapo. Moc a teror ve Třetí říši*, s. 25.

24 Heinrich Himmler (1900–1945) se jako říšský vůdce SS (od 6. ledna 1929 a od 1. dubna 1933 „velitel politické policie Bavorska“) spolu s Hermannem Göringem výrazně podílel na založení a organizování Gestapa. Nicméně Gestapo mělo během své dvanáctileté existence de facto pouze tři šéfy, jimiž byli: Rudolf Diels (1933–1934), Reinhard Heydrich (1934–1939) a Heinrich Müller (1939–1945). Prvním šéfem tehdy ještě pouze pruského Gestapa byl favorit H. Göringa R. Diels (1900–1957). Funkci vykonával od dubna do října 1933. V březnu 1934 se stal „inspektorem“ pruského Gestapa, nicméně již za měsíc byl z této pozice odvolán, když byl jmenován předsedou vlády v Kolíně nad Rýnem (formálně se tedy jednalo o povýšení). Na místě faktického šéfa Gestapa ho vystřídal R. Heydrich, kterého prosadil samotný H. Himmler. Formálně však byla po vleklých jednáních mezi „vedoucími představiteli“ Gestapa na jaře 1934 uzavřena následující dohoda, kdy *Göring zůstal formálně „šéfem Gestapa“, Himmler se stal „inspektorem Gestapa“, samotné úřední záležitosti převzal Reinhard Heydrich jako „ředitel Gestapa“*. DAMS, Carsten – STOLLE, Michael: *Gestapo. Moc a teror ve Třetí říši*, s. 21. H. Himmler dále z pozice říšského vůdce SS zorganizoval v roce 1931 založení Bezpečnostní služby říšského vůdce SS (SD), do jejíhož čela dosadil R. Heydricha. Dne 17. června 1936 Hitler jmenoval H. Himmlera hlavním šéfem německé policie, jehož titul zněl „říšský vůdce SS a velitel německé policie“. Tím pádem se německá policie včetně Gestapa stala definitivně součástí nacistického bezpečnostního aparátu ovládaného SS. V říjnu 1939 byl Himmler navíc jmenován A. Hitlerem „Říšským komisařem pro upevnění němečtví“. Tím získal H. Himmler absolutní moc nad nově anektovanými územími v Polsku, z této funkce mohl dále kontrolovat, jak probíhá proces „germanizace“ dobytých území na východ od Německa. V srpnu 1943 se stal H. Himmler zároveň říšským ministrem vnitra.

nostní služby kdekoliv jinde. Do jeho pracovních metod byly pojaty všechny praktiky fašistické státní policie a sovětské OGPU,²⁶ tj. sovětské státní policie. Všechna činnost jest soustředěna v 5 velitelských odděleních,²⁷ které řídí činnost Gestapa nejen po celé říši, ale i ve všech obsazených zemích a v několika zbývajících neutrálních státech.

- 25 Reinhard Heydrich (1904–1942), od roku 1931 šéf nacistické stranické (NSDAP) zpravodajské služby SD (Sicherheitsdiens des Reichsführers SS, Bezpečnostní služba říšského vůdce SS). Od roku 1934 byl faktickým šéfem Gestapa. Od roku 1936 navíc náčelníkem Bezpečnostní policie (Gestapo a kriminální policie) a SD v celé říši. Od roku 1939 byl šéfem Hlavního říšského bezpečnostního úřadu (RSHA), do kterého byla začleněna jak Bezpečnostní policie, tak SD. Z této pozice měl nad sebou pouze říšského vůdce SS H. Himmlera, nicméně nedá se říci, že by byl vyloženě jeho zástupcem. RSHA se dělil na šest (od roku 1941 na sedm) sekcí. Gestapo v čele s náčelníkem H. Müllerem (1900–1945) bylo součástí RSHA jako Sekce IV (Studium a zneškodňování protivníka). Müllera prosadil do této funkce sám Heydrich jako svého oblíbence, a to přesto, že R. Müller nepatřil mezi tzv. „staré bojovníky“ a do NSDAP vstoupil až v roce 1939! Heydrich si v tomto směru patrně cenil Müllerových bohatých policejních a kriminalistických zkušeností (u politické policie působil jako kriminalista od roku 1919). Müller měl navíc velmi silné postavení v rámci celého RSHA, neboť často zastupoval svého vytíženého šéfa R. Heydricha a navíc se mu ve prospěch Gestapa *skutečně stále více dařilo zmocňovat se pravomocí příslušejících Bezpečnostní službě (SD) i pravomocí ostatních úřadů a ministerstev*. PAUL, Gerhard: „Bojující správa“. Sekce IV Hlavního říšského bezpečnostního úřadu jakožto řídicí instance Gestapa. In: GERHARDT, Paul – MALLMANN, Klaus-Michael (eds.): *Gestapo za druhé světové války. „Domácí fronta“ a okupovaná Evropa*. Academia, Praha 2010, s. 61. Fakt, že pplk. Josef Bartík označil v přednášce R. Heydricha za vysoce postaveného fanatického nacistu, působícího mezi špičkami bezpečnostních a zpravodajských nacistických složek, podle editora dokládá to, že československá vojenská zpravodajská služba působící ve Velké Británii nevnímal R. Heydricha v souvislosti s připravovanou operací „Anthropoid“ „pouze“ jako nového zastupujícího říšského protektora Protektorátu Čechy a Morava. Bartík byl jako jeden z mála československých zpravodajských důstojníků zapojen do její přípravy, což dokládá jeden z mála dochovaných dokumentů o této operaci. Známý úřední záznam nesoucí chybně přepsaný název „Antropoid“ začíná výčtem přítomných: 3. října 1941: Přítomni: plk. gšt. Moravec, pplk. konc. Bartík, mjr. pěch. Paleček, mjr. gšt. Krček, rotmistr Gabčík a rotmjr. Svoboda. Protože úplný text byl již několikrát publikován, uvedme pouze krátkou ukázkou toho, co plk. Moravec v přítomnosti tří zpravodajských důstojníků řekl J. Gabčíkovi a K. Svobodovi: [...] *Jsou v Praze dvě osobnosti, které reprezentují toto vybíjení. Je to K. H. Frank a Heydrich, nově přichozí. Podle našeho názoru, jakož i našich vedoucích osob, je třeba pokusit se o to, aby jeden z nich za to zaplatil, abychom ukázali, že vracíme ránu za ránu*. Viz VÚA – VHA, sbírka 37, sign. 37-308-3/1, Anthropoid. Úřední záznam, 3. října 1941; Faksimile dokumentu viz BURIAN, Michal – KNÍŽEK, Aleš – RAJLICH, Jiří – STEHLÍK, Eduard: *Atentát. Operace Anthropoid 1941–1942*. Ministerstvo obrany ČR – AVIS, Praha 2007, s. 33; Kompletní přepis viz také ŠOLC, Jiří: *Nikdo nás nezastaví*. Merkur, Praha 1992, s. 50–51.
- 26 OGPU – (Sjednocená státní politická správa, ruský Objedinnnoje gosudarstvennoje političeskoje upravlenije) vzniklo v roce 1922 z nechalně proslulé Čeky. Přechnodně bylo z počátku označováno jako GPU. V letech 1922–1934 fungovalo OGPU jako úřad samostatného lidového komisiariátu a odpovídalo za státní bezpečnost Sovětského svazu, tím pádem neslo odpovědnost za stalinský teror a za pronásledování odpůrců režimu uvnitř státu i v zahraničí. V roce 1934 bylo OGPU podřízeno NKVD (lidovému komisiariátu vnitřních věcí). V čele OGPU stál do roku 1926 Felix Dzeržinskij (1877–1926), po jeho smrti Vjačeslav Menšinskij (1874–1934), který byl v roce 1934 zavražděn.
- 27 Jako čtvrtá sekce RSHA mělo Gestapo následující oddělení: IV A (komunismus, marxismus, reakce), IV B (politické církve, sekty, židé), IV C (kartotéka osob, správa osobních spisů, ochranná vazba, tisk a strana), IV D (oblast vlivu velkého Německa, Protektorát, Generální gouvernement, okupovaná cizina), IV E (kontrašpionáž). Od roku 1942 přibýlo ještě oddělení IV F (pasové záležitosti a cizinecká policie). Každé z těchto oddělení se dále dělilo na 4–6 dalších pododdělení. Zevrubně k Sekci IV viz zejména PAUL, Gerhard: „Bojující správa“. *Sekce IV Hlavního říšského bezpečnostního úřadu jakožto řídicí instance „Gestapa*, s. 54–96 (Přehledné schéma na straně 66).

Hlavní prací Gestapa jest:

- 1) Řízení veškeré státně policejní služby po celém Německu.
- 2) Ochrana hranic země, železnic, pošta a jiných důležitých podniků v době vojenského mimořádného stavu.
- 3) Zajišťování a zabavování majetku státu nepřátelských korporací a jednotlivých osob.
- 4) Tisková policie, dozor nad rozkladnými pokusy pomocí tisku v armádě a jiných státních zřízeních.
- 5) Kontrola a dozor v hospodářských a průmyslových institucích a jejich ochrana před sabotáží a rozkladnými vlivy.
- 6) Dozor nad rozkladnými pokusy v nacistické straně.
- 7) Dozor nad filmy a rozhlasem.
- 8) Sledování a kontrola cizích státních příslušníků a elementů, kteří by mohli být nebezpeční nacismu.
- 9) Dozor nad emigranty, Židy a svobodnými zednáři.
- 10) Dozor nad zahraničními Němci a německými menšinami.
- 11) Oddělení pro daktyloskopii a rukopis.
- 12) Dozor nad komunismem a socialistickými organizacemi.
- 13) Sledování a potírání velezrady a špionáží.
- 14) Potírání a odhalování průmyslové a hospodářské špionáže.
- 15) Oddělení pro ochranu německého letectva.
- 16) Oddělení pro Francii a Belgie.²⁸
- 17) Oddělení pro Polsko a Danzig [Gdaňsk].²⁹
- 18) Oddělení pro sledování sovětské špionáže a dozor baltických států.
- 19) Oddělení pro Československo a Rakousko.³⁰
- 20) Oddělení pro Balkán.³¹
- 21) Oddělení pro vojenské zběhy všech států.
- 22) Oddělení propagandy³² (Myslím, že toto oddělení Gestapo ani nepotřebuje, pozn. Josefa Bartíka).

28 Oddělení IV D 4: Oblast vlivu Velkého Německa: Francie, Belgie, Holandsko, Norsko, Dánsko.

29 Oddělení IV D 2: Generální gouvernement, Poláci v Říši.

30 Oddělení IV D 1: Protektorát, Češi v Říši, Slovensko, Chorvatsko a ostatní Jugoslávie, Řecko.

31 Oddělení IV D 1: Protektorát, Češi v Říši, Slovensko, Chorvatsko a ostatní Jugoslávie, Řecko.

32 V této souvislosti je na místě zdůraznit, že přes svůj název nebylo Gestapo v žádném případě pro širokou veřejnost institucí tajnou, ale naopak dbalo rovněž o svoji sebezprezentaci: *Každý, kdo o to stál, si mohl zjistit, kdo jsou jeho vedoucí úředníci. Jejich jména nalezl v četných kalendářích, úředních věstnících či schematismech, které v žádném případě nepatřily mezi utajované materiály. S Gestapem se mohl dokonce běžně setkat. V Den německé policie stávali také úředníci Gestapa na nárožích a účastnili se sbírkových akcí na takzvanou zimní pomoc (Winterhilfe).* DAMS, Carsten – STOLLE, Michael: *Gestapo. Moc a teror ve Třetí říši*, s. 5.

33 Ing. Rudolf Formis (1894–1935), bývalý šéf rozhlasové stanice ve Stuttgartu a odborník v oboru radiofonie. Emigroval jako odpůrce nacismu na jaře 1934 do sousední ČSR. Zde začal spolupracovat s tzv. Černou frontou dr. Otto Strassera (bývalý Hitlerův stoupenec v NSDAP, který se rozešel s Hitlerem ještě před rokem 1933 a v emigraci v Praze založil opoziční hnutí). Formis začal záhy vysílat z československého území rozhlasové pořady do nacistického Německa. Jednalo se o krátké komentáře, glosy

Z toho vidíte, že Gestapo jest rozhodující institucí pro posuzování všech věcí, týkajících se bezpečnosti státu. Jest to aparát, který musí zvládnout skutečně nejen všechny otázky uvnitř Německa, ale i v zahraničí. Proti jeho rozhodnutí není odvolání a Gestapo nepodléhá žádné kontrole. Jeho činnost nesmí býti žádnou jinou složkou kritizována. I jiné státní složky, například železniční a celní personál, musí se všem příkazům Gestapa podrobit. Ani armáda nesmí do jeho činnosti zasahovat.

V cizích státech u německých vyslanectví a konzulátů jsou přiděleni agenti Gestapa, kteří kontrolují činnost všech úředníků a personálu. Gestapo má uvnitř Německa celé sítě placených agentů, jejichž počet jde do deseti tisíců. Gestapo má vybudovanou vlastní síť agentů a vlastní organizace ve všech cizích státech. Pomocí těchto sítí a důvěrníků zjišťuje v cizině z hlediska nacistických potřeb politické organizace, sdružení a osoby, které nesouhlasí s nacismem, sbírá doklady o jejich protinacistických projevech, provádí soupis osob, které sympatizují s nacismem a hledí z těchto složek vytvořit organizace a skupiny, které by na půdě cizích států mohly ovlivňovat veřejné mínění ve prospěch nacistických idejí.

Agenti Gestapa v cizích státech nesmějí býti používáni k jiným úkolům, například k provádění výzvědné činnosti vojenské proto, aby jejich vyzrazením nebyla rozrušena jejich speciální činnost.

Mezi jiné úkoly patří: sledovat v cizích státech činnost říšsko-německé emigrace a třeba i násilně odstraňovat ty osoby, které svou činností by ohrožovaly nacistické plány.

Mnozí z vás se pamatují například na zavraždění inženýra [Rudolfa] Formise.³³ Byl zavražděn německými agenty v Záhoří blízko Prahy. Formis se stal nebezpečným nacistům, poněvadž byl vynikajícím radiotelegrafistou a při svém útěku z Německa vzal s sebou některá tajemství z toho oboru, která v ČSR chtěl propracovat a dát vojenské správě k dispozici. V Záhoří, kde se usadil, zřídil tajnou vysílací stanici a denními projevy zpracovával německou veřejnost proti nacismu.

Když Gestapo nemohlo stanici zjistit a Formisovi činnost znemožnit, vyslali z Německa agentku, která s ním navázala známost v kavárně u Šroubka. Formis zavezl ji do místa, kde bydlel, a pak mělo již Gestapo lehkou práci. Agentka podala do Německa zprávu a v několika dnech přijeli němečtí agenti Gestapa, kteří Formise přepadli v jeho bytě a zabili.³⁴

a polemiky s prohlášeními nacistických činitelů. Do rozhlasu pouštěl z gramofonových desek také Strasserovy projevy. V noci z 23. na 24. ledna 1935 byl zavražděn ve svém pokoji v hotelu v Záhoří u obce Slapy. Tzv. fémovou vraždou (tajná vražda na podkladě rovněž tajného odsouzení pro domnělou či skutečnou zradu) R. Formise se v základní rovině zabýval historik Dušan Uhlíř. Viz UHLÍŘ, Dušan: *Analyzy ze Spálené ulice*. Mladá fronta, Praha 1979, s. 193–199. Podrobněji se tímto případem opakovaně zabýval publicista Roman Cílek, v jeho podání se však bohužel jedná v obou případech o tzv. literaturu faktu v beletristicko-detektivní podobě. Srovnej CÍLEK, Roman: *Mordcentrála X. Léta 1933–1935. Stopami dvou nacistických vražd*. Epoque, Praha 2004; CÍLEK, Roman: *Muž, jehož řemeslem byl zločin. Z historie nacistické špionáže*. Ostrov, Praha 2006.

34 Tato tzv. fémová vražda nebyla ovšem v režii Gestapa, ale v režii „konkurenční“ Heydrichovy Bezpečnostní služby (SD). Formise zavraždili dva členové SD (oba rodáci z Kielu) Alfred Naujocks a Werner Göttsch. Aby nebyli během akce nápadní, doprovázela je do ČSR Naujocksova tehdejší milenka Edith

Dalším případem jest zastřelení říšskoněmeckého vědce [filozofa] profesora [Theodora] Lessinga,³⁵ který žil jako emigrant v Mariánských Lázních. S pomocí agentů Gestapa rekrutujících se z místních nacistů, obsadili v noci okolí vily, v níž Lessing bydlel, přistavili žebřík k oknu pracovny a několika ranami z revolveru jej zasáhli přímo u psacího stolu.³⁶

Stejně teroristicky pracovalo Gestapo v Rakousku, kde násilně odstranili kancléře Dollfusse³⁷ a těžce zranili předáka rakouské katolické strany Wagnera v Innsbrucku.

Käsachová. Viz *Archiv bezpečnostních složek* (dále jen ABS), fond (dále jen f.). Stíhání nacistických válečných zločinců (325), sign. 325-21-6 a sign. 325-165-2. Pozdější SS-Obersturmbannführer Alfred Naujocks (1911–1966) bývá někdy označován za „pravou ruku“ R. Heydricha v jeho Bezpečnostní službě (SD). Zde působil od roku 1934, podílel se zejména na speciálních operacích prováděných v zahraničí. Kromě zavraždění německého emigranta Ing. Rudolfa Formise v ČSR se dále jako velitel jednoho zásahového komanda podílel na provokačním přepadení hlivické rozhlasové stanice (31. srpna 1939 – operace Tannenbergr). Následně působil do konce roku 1940 v Sekci VI RSHA (SD pro zahraničí) jako vedoucí referátu VI F (technické prostředky). Později upadl u vedení SD v nemilost a jako řadový voják byl přeložen k Waffen SS. V roce 1943 sloužil na východní frontě, v roce 1944 u hospodářské správy v Belgii. Na podzim 1944 byl zajat Američany v Ardenách. Po válce stanul sice před tribunálem v Norimberku, ale pouze jako svědek. V roce 1948 byl odsouzen v Dánsku na čtyři roky za zločiny spáchané na území Dánska. Po propuštění dožil jako obchodník v Hamburku. K jeho kariéře u SD a SS viz např. ROEWER, Helmut – SCHÄFER, Stefan – UHL, Matthias: *Encyklopedie tajných služeb ve 20. století*. Euromedia Group – Knížní klub, Praha 2006, s. 295.

35 Prof. Theodor Lessing (1872–1933), německo-židovský filozof a publicista, sionista, pacifista a sociální demokrat, kritik německého prezidenta Paula von Hindenburga. Po nástupu nacismu emigroval v březnu 1933 do Československa. Začátkem března 1933 se usadil v Mariánských Lázních. Dne 30. srpna 1933 byl zastřelen ve vile Edelweis v Mariánských Lázních. K pozoruhodné, ale i kontroverzní osobnosti prof. Lessinga viz například ČAPKOVÁ, Kateřina: Theodor Lessing – od outsidera k symbolu antinacistické opozice. *Terezínské studie a dokumenty*, 2003, s. 45–64. K jeho filozofické tvorbě viz například LÖWENSTEINOVÁ, Šimona: Dějiny jako osmyslování nesmyslného Theodora Lessinga ve srovnání s pojetím smyslu dějin u Emanuela Rábla. In: *Problém dějinnosti ve filosofii 20. století*. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Ústí nad Labem 1999, s. 38–50.

36 Tzv. fémovou vraždou Theodora Lessinga se v základní rovině zabýval historik Dušan Uhlíř, viz UHLÍŘ, Dušan: *Analy ze Spálené ulice*, s. 179–193. Podrobněji se tímto případem zabýval publicista Roman Čílek, v jeho podání se však bohužel jedná o tzv. literaturu faktu v beletristicko-detektivní podobě. Srovnej ČÍLEK, Roman: *Mordcentrála X. Léta 1933–1935. Stopami dvou nacistických vražd*. Následující text byl zpracován na základě archivního výzkumu v Archivu bezpečnostních složek. Na vraždě T. Lessinga se podle poválečného vyšetřování, kdy byl jeden z pachatelů dopaden, podíleli čtyři muži: dva sudetští Němci z Mariánských Lázní (Maximilian Rudolf Eckert a Rudolf Zischka) a jeden říšský Němec Franz z Norimberka a dále jistý Hönl. Jejich spjitost nebo úkolování ze strany Gestapa se však nedá na základě dostupných pramenů jednoznačně potvrdit ani vyvrátit. Podle relevantních pramenů pachatelé opravdu stříleli z žebříku, jak o tom hovořil pplk. J. Bartík. Žebřík dopředu odcizil M. R. Eckert sboru dobrovolných hasičů. Eckert byl nakonec jako jediný z pachatelů dopaden, i když až po válce. Dne 26. června 1945 byl zatčen a později se pod tlakem důkazů přiznal k podílu na Lessingově vraždě (on sám měl údajně jen opatřit žebřík a pak čekat v lese, kde zaslechl od vily dva výstřely). Podle jeho výpovědi se celá záležitost udála následovně: Z[ischka] s říš. Němcem [Franzem] vystoupili společně na žebřík, odkud viděli v místnosti prof. L[essinga]. Zischka po něm vypálil jednu ránu, druhou ránu vypálil Franz. Na to sjeli po žebříku dolů a dali se na útěk. Při tom Hönl, který opodál dával pozor, měl přiběhnouti jinou cestou za nimi do Německa. (ABS, f. Různé bezpečnostní spisy po roce 1945, sign. 304-30-1/121 (dále jen 304). Pokračování protokolu s M. R. Eckertem nar. 11. prosince 1902 v Drážďanech, 25. října 1945.). M. R. Eckert, R. Zischka a říšský Němec Franz bezprostředně po spáchání činu utekli do Německa. Zde se jejich cesty rozešly, nicméně R. Zischka s M. R. Eckertem dostali v Říši odměnu a novou identitu. Eckert pak

Pro zajímavost uvádím, že atentát na Wagnera provedl 21letý německý šlechtic von Alve[n]sleben, jehož otec byl později sám Gestapem zavražděn jako nespolehlivý.³⁸

Další činnost Gestapa spočívá v tom, že v cizích státech organizuje hromadný odchod opozičních živlů cizích států do Německa. V Německu organizuje z nich Gestapo skupiny, které vystupují s rozkladnými požadavky proti vlastním státům, hlásají například autonomii nebo samostatnost pro určité složky jazykově nebo nábožensky odchylné.

Například v Berlíně byla vybudována velká organizace ukrajinská, dožadující se zřízení samostatné Ukrajiny pod protektorátem Německa, proti Belgii bylo živeno autonomní hnutí vlámské, proti nám získání vůdci slovenské lidové strany se zrádcem Tukou³⁹ a Henlein⁴⁰ se svojí „Sudetendeutsche Partei“. Důsledky takovéto činnosti vidíte po obsazení Jugoslávie,⁴¹ kde zrádce Pavelic⁴² a Kvaternik⁴³ vpadli do zad vládě Simovićově⁴⁴ a přispěli vydatně ke zhroucení Jugoslávie.⁴⁵

vystupoval pod jménem Maximilian Rudolf Forstner. Nicméně v roce 1941 se M. R. Eckert vrátil zpátky do Mariánských Lázní a požádal tamější úřady o změnu jména Forstner na původní jméno Eckert. Pod tímto pravým jménem byl také v roce 1945 dopaden. Dne 30. srpna 1946 (shodou okolností přesně po 13 letech od vraždy T. Lessinga) byl odsouzen krajským soudem v Chebu (nesoudil ho Mimořádný lidový soud) za zločin vzdálené spoluviny na zločinu vraždy k 18 rokům těžkého žaláře. Z věznice na Borech v Plzni byl nakonec propuštěn před odpykáním trestu v červnu 1958 a následně byl vysídlen do Německa. Ohledně případu T. Lessinga a Eckertova podílu na něm viz zejména ABS, f. 304, sign. 304-30-1/1-142. Svazek obsahuje poměrně rozsáhlou agendu z činnosti policejního komisařství v Mariánských Lázních z třicátých let včetně fotodokumentace, výstřížků z dobového tisku apod. a dále pak originály Eckertových poválečných výpovědí. K poválečnému vyšetřování viz dále ABS, f. Sbírka různých písemností (S), sign. S-413-2/1-40; Tamtéž, f. Odbor politického zpravodajství MV (2M), sign. 2M-11595/35.

37 Engelbert Dollfuss (1892–1934), přední rakouský meziválečný křesťanskosociální politik. V letech 1932–1934 spolkový kancléř. Byl zavražděn během neúspěšného pokusu rakouských nacistů o puč. Ten vrcholil 25. července 1934, neprovádělo ho však Gestapo, ale SS-standarta 89 (jednalo se o jeden ze čtyř SS-pluků, které působily v Rakousku). Dollfuss byl po 13. hodině postřelen do krku, a jelikož k němu pučisté nepustili žádného lékaře, po třech hodinách vykrvácel na pohovce, kam ho uložili. K příčinám a důsledkům nezdařeného puče viz VEBER, Václav a kol.: *Dějiny Rakouska*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2007, s. 521–525. Zevrubněji a v širším kontextu viz také JEŘÁBEK, Martin: *Konec demokracie v Rakousku, 1932–1938*. Politické, hospodářské a ideologické příčiny pádu demokracie. Dokořán, Praha 2004, s. 134–157.

38 O této události se editorovi nepodařilo zjistit podrobnější informace ani ji přesněji datovat.

39 Vojtech (Béla) Tuka (1880–1946), právník, znalec státního práva (1914–1919 profesor na maďarské univerzitě v Bratislavě), maďarón a maďarský vládní agent. Od roku 1921 začal úzce spolupracovat s Hlinkovou slovenskou lidovou stranou (HSLS) a záhy zde dosáhl vysokého postavení. V důsledku tzv. aféry „Vacuum iuris“ z ledna 1928 byl 3. ledna 1929 zatčen. Dne 5. října 1929 byl odsouzen krajským soudem v Bratislavě spolu s Alexandrem Machem a Antonem Sznackým (tzv. Tukův proces) na 15 let za špiónáž ve prospěch Maďarska, když byl uznán vinným zločinem vojenské zrády a zločinem úkladů o republiku. A. Mach byl obžaloby zproštěn, A. Sznacký odsouzen na pět let. Po mnichovských událostech byl V. Tuka předčasně propuštěn. Následně opět zaujal čelné funkce v HSLS a po vzniku Slovenské republiky byl v letech 1939–1944 předsedou vlády. *Jako osobnost dokázal Tuka za pouhých 10–20 let života První republiky na první pohled nemožné: ač ne Slovák, stal se nejproslulejším slovenským politikem let 1920–45; do značné míry právem, neboť dokázal odsunout z veřejné pozornosti nejen své zásadní politické odpůrce [...].* In: (KÁRNÍK, Zdeněk: *Malé dějiny československé (1867–1939)*. Dokořán, Praha 2008, s. 233). Po válce byl V. Tuka odsouzen Národním soudem v Bratislavě a 20. srpna 1946 popraven v Bratislavě jako válečný

- zločinec. Z české literatury k Tukově osobnosti viz například JANČÍK, Drahomír: Sázka na svět věčejška. Vojtěch Tuka v roli maďarského rezidenta. In: HÁJEK, Jan – KOCIAN, Jiří – ZÍTKO, Milan (eds.): *Fragmenty dějin. Sborník prací k šedesátinám Jana Gebharta*. Historický ústav AV ČR, Praha 2006, s. 118–138. K Tukově procesu viz také LUKES, Michal: Vojenská zpravodajská služba a pozadí Tukova procesu. *Historie a vojenství*, 1997, roč. 46, č. 4, s. 33–46; RYCHLÍK, Jan: *Češi a Slovinci ve 20. století. Spolupráce a konflikty 1914–1992*. Vyšehrad – ÚSTR, Praha 2012, s. 120–125.
- 40 Konrád Henlein (1898–1945) přední sudetoněmecký pronacistický politik. V září 1933 oznámil založení nového sudetoněmeckého hnutí a postavil se do jeho čela. Jednalo se o Sudetoněmeckou vlasteneckou frontu (Sudetendeutsche Heimatfront, SHF), z níž vznikla na jaře 1935 Sudetoněmecká strana (Sudetendeutsche Partei, SdP). V květnových parlamentních volbách obdržela SdP největší počet hlasů (o jeden mandát však zvítězila druhá agrární strana). SdP získala 44 poslaneckých a 26 senátorských mandátů. V roce 1938 se K. Henlein aktivně podílel na začlenění československého pohraničí do Hitlerovy říše. Od 30. října 1938 stanul v čele říšské župy NSDAP Sudety jako župní vedoucí (straničká funkce). Od 1. května 1939 se stal navíc říšským místodržícím v župě Sudety (státní funkce). Dne 8. května 1945 byl zadržen americkou vojenskou policií u Lokte a dopraven do Plzně. Zde po prvních výsleších zjistil, že bude vydán československým úřadům a souzen jako válečný zločinec. Proto v noci z 9. na 10. května 1945 spáchal sebevraždu. Viz například jeho rozsáhlý biogram: In: BIMAN, Stanislav a kol.: *Kdo byl kdo v Říšské župě Sudety. Biografická příručka A–Z*. Státní oblastní archiv v Litoměřicích, Litoměřice 2008 (Elektronický biografický slovník na CD-ROM). Z odborných studií k Henleinově osobě viz zejména KVAČEK, Robert: Konrad Henlein – vůdce strany. In: *Osobnosti v dějinách regionu. 2. přednáškový cyklus*. Technická univerzita v Liberci, Liberec 2005, s. 75–85; BIMAN, Stanislav: Konrad Henlein. Říšský místodržící a župní vedoucí NSDAP. In: *Osobnosti v dějinách regionu. 2. přednáškový cyklus*. Technická univerzita v Liberci, Liberec 2005, s. 87–107. Z rozsáhlých biografii o Henleinovi srovnej BIMAN, Stanislav – MALÍŘ, Jaroslav: *Kariéra učitele tělocviku*. Severočeské nakladatelství, Ústí nad Labem 1983; GEBEL, Ralf: „Heim ins Reich!“ *Konrad Henlein und der Reichsgau Sudetenland (1938–1945)*. R. Oldenburg Verlag, München 2000. Česká biografie bohužel nemá poznámkový aparát, německá práce s poznámkovým aparátem doposud v českém překladu nevyšla.
- 41 Zde vlastně pplk. Josef Bartík reflektuje aktuální válečné události, neboť Jugoslávie byla napadena bez vyhlášení války v noci z 5. na 6. dubna 1941, a to armádami Německa, Itálie a Maďarska. Zároveň byl 6. dubna bombardován Bělehrad. Příměří, které de facto znamenalo kapitulaci Jugoslávie, bylo podepsáno již 17. dubna 1941, a to v budově bývalého československého vyslanectví. Až do té doby v Jugoslávii působili také českoslovenští zpravodajští důstojníci v čele s pplk. Františkem Hiekem (Stojem), kteří nakonec odletěli s britskými kolegy do Řecka. Podrobněji o jejich činnosti viz SOVILJ, Milan: Českoslovenští důstojníci v Jugoslávii během německého útoku v dubnu 1941. In: KUDRNA, Ladislav (ed.): *Válečný rok 1941 v československém domácím a zahraničním odboji. Sborník k mezinárodní konferenci*. ÚSTR, Praha 2012, s. 59–67.
- 42 Ante Pavelić (1889–1959), chorvatský politik, terorista, v letech 1941–1945 vůdce chorvatského státu – „poglavnik“. Do Záhřebu přijel z emigrace dne 15. dubna 1941. Následující den jmenoval vládu, ve které zastával post předsedy vlády (1941–1943) a ministra zahraničí. Zároveň byl jako „poglavnik“ hlavou chorvatského státu. Po válce nebyl dopaden, žil v Argentíně a zemřel nepotrestán ve Španělsku.
- 43 Slavko Kvaternik (1878–1947), ustašovský plukovník (později generál). V den, kdy německá okupační vojska vstoupila do Záhřebu – 11. dubna 1941 – vyhlásil, ve jménu nepřítomného poglavníka A. Pavelice, Nezávislý chorvatský stát (NDH) a až do příjezdu poglavníka do země byl prohlášen jeho oficiálním zástupcem. Následně vykonával v letech 1941–1942 funkci ministra obrany. Po válce byl dopaden, odsouzen a popraven. Výraznou osobností ustašovského státu byl též Kvaternikův syn Eugen Dido Kvaternik (1910–1961), terorista (vůdce teroristické skupiny, která v roce 1934 provedla úspěšný atentát na jugoslávského krále Alexandra v Marseille) a vysoce postavený ustašovský funkcionář, který stál v čele tajné policie a represivních složek NDH: Ústředna pro veřejný pořádek a bezpečnost (RAVSIGUR – obdoba německého Gestapa) a Ustrašovská dozorcí služba (UNS). Později byl z funkce šéfa RAVSIGUR odvolán a UNS byla rozpuštěna. Po válce nebyl dopaden žil v Argentíně, kde zemřel nepotrestán. Podrobněji k vnitropolitickému režimu NDH a jeho vývoji viz například RYCHLÍK, Jan – PERENČEVIĆ, Milan: *Dějiny Chorvatska*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2007, s. 278–283.

Proti Československu za účelem rozvratu byla již v roce 1934 zřízena v Drážďanech organizace nazvaná „Sudetendeutsche Kontrollstelle“,⁴⁶ jejíž kanceláře byly v Drážďanech, [na] Amalienstrasse 9.

Vedoucím této organizace byl vládní rada Kriechbaum a jeho spolupracovníkem bývalý československý poslanec Hans Krebs⁴⁷ se svým sekretářem.

Tato organizace, financovaná německou vládou, řídila veškerou iredentu, prováděnou v československém pohraničním území, starala se o československé státní příslušníky německé národnosti, kteří prchli do Německa, když pro činnost protistátní hrozilo jim zatčení.

Sudetendeutsche Kontrollstelle pomáhala ve vyhledávání důvěrníků pro Gestapo, vydávala letáky a časopisy protistátního obsahu, které ilegálně byly dopravovány do pohraničního území ČSR a tam rozšiřovány.

Sudetendeutsche Kontrollstelle organizovala dezerci vojáků německé národnosti do Německa a zaopatřovala jim tam místa.

Politicky pracovala Sudetendeutsche Kontrollstelle v pohraničním území tak, že podle instrukcí Gestapa vysílala na naše území agitátory, kteří měli za úkol získávat příslušníky německé menšiny pro nacistické ideje. Sudetendeutsche Kontrollstelle prokázala cenné služby nacistům v povstání v pohraničních okresech, vyvolaném před Mnichovem. Po obsazení ČSR vrátilo se členstvo této organizace do ČSR, kde mnozí zaujali důležité funkce ve státních úřadech, policii a jinde. Význačný pracovník této organizace dr. Schwabe,⁴⁸ který v ČSR byl odsouzen k několikaletému žaláři pro špionáž⁴⁹ a po svém propuštění odjel do Německa, kde celá léta proti nám znovu

44 Generál Dušan Simović (1882–1962) od září 1938 do ledna 1941 byl náčelníkem generálního štábu jugoslávské armády. V noci z 26. na 27. března 1941 provedla skupina jugoslávských důstojníků pod jeho velením státní převrat, kdy byl králem prohlášen mladý Petar II. Karadjordjević (nar. 1923) a sám generál Simović se stal předsedou nové vlády. Jednalo se o bezprostřední reakci na přistoupení Jugoslávie k Paktu tří, které ve Vídni podepsali 25. března 1941 předseda vlády Dragiša Cvetković a ministr zahraničí Aleksandar Cincar-Marković. Po okupaci Jugoslávie se generál Simović přesunul spolu s vládou a mladým králem do Londýna, kde působil v letech 1941–1942 jako předseda jugoslávské exilové vlády.

45 Během mobilizace se až polovina Chorvatů nedostavila ke svým útvarům.

46 Sudetendeutsche Kontrollstelle (dále jen SK) – německý úřad, který měl oficiálně na starosti záležitosti týkající se sudetoněmeckých uprchlíků z Československa. Ve skutečnosti tento úřad bohatě využívalo pro svoje potřeby německé výzvědné zpravodajství.

47 Hans Krebs (1888–1947), sudetoněmecký politik, od roku 1922 byl ve spojení s Hitlerovou NSDAP, od roku 1925 poslanec v ČSR za DNSAP, zatčen jako vůdce tzv. Volkspartu, ale po propuštění na kauci se mu podařilo 1. října 1933 uprchnout do Německa. Zde se stal poslancem Říšského sněmu a po roce 1938 působil jako vedoucí oblastní správy v Říšské župě Sudety, respektive jako vládní prezident v Ústí nad Labem (1938–1945). V roce 1947 byl odsouzen k trestu smrti a 15. února 1947 popraven v Praze na Pankráci. Podrobněji k jeho odsouzení viz *Státní oblastní archiv Praha*, f. MLS Praha, spisová značka (dále jen sp. zn.) Ls I 7020/46.

48 JUDr. Karl Schwabe (1899–1946) v letech 1938–1939 přední nacistický aktivista mezi brněnskými Němci. V noci ze 14. na 15. března 1939 obsadil s bojůvkou svých stoupců budovu brněnského policejního ředitelství. Později zastával funkci viceprezidenta na Zemském úřadě v Brně. Po válce byl dopaden a Mimoreádný lidový soud v Brně ho odsoudil k trestu smrti, dne 20. září 1946 byl popraven. Viz *Moravský zemský archiv Brno*, f. C 141 (MLS Brno), karton (dále jen k.) 179 a 180, inventární číslo (dále jen inv. č.) 1917, sp. zn. Lsp 930/47.

pracoval, je dnes v Brně policejním prezidentem. O činnosti osob – československých státních příslušníků – které stály ve službách Sudetendeutsche Kontrollstelle, a tím tedy i ve službách Gestapa, víme velmi dobře.⁵⁰ I o nich byl sem do zahraničí přivezen všechen materiál, a stejně tak jako zrádci československých vojenských tajemství, dočká se i tato skupina po válce svého rozsudku na dvoře pankrácké věznice.

Ve všech významných místech evropských jsou zřízeny a dobře vybaveny agentury Gestapa. Úkolem jejich je sledovati politické události v tom onom státě, sledovati náklady protiněmecké, sledovati činnost čelných osob říšskoněmecké emigrace, prováděti soupisy Židů, získávají význačné osobnosti pro nacistické ideje a podobně. Agentury Gestapa byly zřízeny v těchto místech: Paříž, Štrasburk, Mety, jsou ve švýcarském Luzernu, Curychu, Basileji, jsou ve Vídni, Salcburku, byla ve Varšavě, v Poznani, Gdaňsku, Kodani, Stockholmu, Amsterdamu, Bruselu, v Antverpách, v Londýně a v Moskvě. V Československu byly v Praze, Brně, Bratislavě, Karlových Varech, Košicích a Užhorodě.

49 K. Schwabe byl v roce 1922 zatčen a následně souzen v procesu s poslancem DNSAP dr. Aloisem Baerem. Dne 19. ledna 1923 odsoudil K. Schwabeho pražský zemský trestní soud za vyzvědačství na tři roky těžkého žaláře, zároveň mu bylo rozsudkem odňato právo nabývat akademických hodností a bylo mu též zakázáno vykonávat advokátní praxi (v době zadržení studoval na právnické fakultě). Dne 19. května 1924 byl podmíněčně propuštěn. Následně žádal prezidenta republiky o prominutí následků soudního procesu, aby mohl dostudovat. Prezident T. G. Masaryk jeho žádosti vyhověl a v roce 1926 byl K. Schwabe promován na doktora práv na Právnické fakultě Pražské německé univerzity. Poté působil jako advokát v Mikulově, Ústí nad Labem a od roku 1929 měl vlastní advokátní kancelář v Brně. Viz SPÁČILOVÁ, Kristýna: *Karl Schwabe a jeho úloha 15. března 1939*. Bakalářská diplomová práce, HŮ FF MU, Brno 2009, s. 20–21.

50 Československé vojenské zpravodajství (2. oddělení Hlavního štábu) získávalo o SK významné zprávy prostřednictvím svého agenta Z-1943, jímž byl sudetský Němec Hugo Zappe (krycím jménem Josef Wildner), nar. 9. dubna 1904 v Rychnově u Jablonce nad Nisou. Zappe pracoval nejprve jako obchodní příručí v knihkupectví. V dalších letech působil a „pracoval“ jako profesionální podvodník. V roce 1927 dokonce musel uprchnout z ČSR, protože mu zde hrozilo trestní stíhání za zfalšovaný bankrot obchodní firmy. V podobné činnosti pokračoval potom i v Německu (drobné krádeže, podvody), byl dokonce odsouzen na 15 měsíců a po odpykání trestu vypovězen zpátky do ČSR. Zde byl zaměstnán v krajském sekretariátu strany DNSAP v Jablonci nad Nisou a patřil rovněž mezi blízké přátele předního funkcionáře DNSAP H. Krebse (k němu viz pozn. č. 46). Českoslovenští zpravodajci ho získali ke spolupráci již v roce 1931 a H. Zappe se tak úspěšně vyhnul hrozícímu trestnímu stíhání. Nejprve pracoval jako agent pro Zemské vojenské velitelství Praha, později přímo pro 2. oddělení (zpravodajské) Hlavního štábu. Zappe zaujal v organizaci SK klíčové postavení poté, co ústecký policejní inspektor Oldřich Diviš v prosinci 1933 úspěšně zorganizoval jeho fingovaný útek do Německa. Zappe byl pak zaměstnán v SK jako placený úředník. Fakt, že pracuje pro československé vojenské zpravodajství, odhalily německé orgány pravděpodobně v prosinci 1936. Na jeho případu pracovalo jak Gestapo, tak protišpiónážní oddělení drážďanské pobočky Abwehru. V únoru 1937 byl H. Zappe zatčen spolu se svou manželkou a následně byla zatčena i jeho sestra Elsa Zappová, která bydlela v Jablonci nad Nisou a pracovala pro československé zpravodajství jako spojka. Samotný H. Zappe se bezprostředně po zatčení doznal ke své špiónážní činnosti a nově se pokusil s Gestapem spolupracovat. Nicméně i přesto byl německým soudem v srpnu 1938 odsouzen k trestu smrti. Jeho sestra Elsa byla odsouzena k trestu odnětí svobody na 5 let. Základní faktografické informace o Zappově činnosti viz KOKOŠKA, Jaroslav – KOKOŠKA, Stanislav: *Spor o agenta A-54. Kapitoly z dějin československé zpravodajské služby*, s. 48 a KOKOŠKA, Stanislav: *Než vypukla válka. Němci ve službách čs. zpravodajské služby v letech 1935–1939*, s. 38–39. Od konce roku 2011 je batedelům k dispozici rovněž Zappově osobní svazek z let 1936–1938. Tento pramen z třicátých let byl spolu s některými ostatními dokumenty československého vojenského zpravodajství až donedávna

Agenti Gestapa stejně jako agenti německého výzvědného zpravodajství sledovali i československou emigraci a československou armádu ve Francii. Jako německé výzvědné zpravodajství mělo i Gestapo na všech místech, kudy procházeli českoslovenští vojáci do zahraničí, své agenty. Agentem Gestapa u československé armády ve Francii byl Petelík (sic)⁵¹, který se však po příjezdu do Francie obával provést svůj úkol a uprchl z Francie.

I zde v Anglii jsou agenti Gestapa, kteří na rozdíl od agentů špionáže [Abwehru] mají také za úkol sledovati československou emigraci a armádu z hlediska politického a vnitřní její morálky.

Jejich úkolem je vyvolávat v čs. odboji a armádě rozpory třídní, rasové, národnostní, náboženské, rozkládat jednotu odboje, inscenovat šíření falešných a poplašných zpráv a podobně.

V okamžiku, kdy německé armády dokončovaly obsazení cizích států, následovaly je oddíly Gestapa. Jejich úkolem bylo pacifikovat obsazené území. Jak tato pacifikace v praxi vypadala, poznali jste sami a každý z vás slyšel a četl o teroru, který Gestapo provádí.

Činnost Gestapa je nejsmutnější kapitolou v historii nacistického násilí. Až budou po válce uveřejněny všechny dokumenty o něm, myslím, že mnoho Němců bude se stydět za to, že jsou Němci.

V cyklu dalších přednášek bude k vám promluveno podrobněji o situaci našeho národa za německé okupace, a pak uslyšíte o hrozném teroru Gestapa u nás.

Hauptabteilung II – Sabotáž a organizace rozvratu⁵²

Německému nacismu nestačilo, že pro své plány vybudoval největší špionážní organizaci a teroristické centrály Gestapa.

Zesílil je ještě další organizaci, zřízenou u ministerstva války a skrytou pod nevinným názvem Hauptabteilung II.

Úkolem tohoto oddělení jest pomocí zvláštní sítě důvěrníků organizovati ozbrojené akce a povstání v cizích státech.

Rízení těchto akcí se soustřeďuje v berlínské centrále. Ta má své pobočky v Breslau (česky Vratislav dnes polská Wrocław, pozn. editora), Drážďanech, Norimberku, Mnichově, Vídni, Varšavě, Budapešti, Bukurešti, Sofii, Paříži i v zámoří ve Spojených Státech a v jihoamerických republikách.

Stejně jako Gestapo má i tato organizace své agenty u konzulárních a vyslanecých úřadů. Hauptabteilung II. má tři oddělení:

utajený a nepřístupný (v držení Ministerstva obrany ČR – Archiv vojenského zpravodajství). Zappého svazek se dochoval až do dnešních dnů, jelikož byl mezi důležitými dokumenty, které odvezli dne 14. března 1939 českoslovenští zpravodajci ze zpravodajské „jedenáctky“ plk. F. Moravce do Velké Británie. Viz VÚA – VHA, sbírka „Vojenské zpravodajství“, Osobní svazky 1936–1938, archivní číslo 42898, Hugo Zappe, k. 8, svazek (část) č. I a č. II.

51 Podrobněji k Petelíkovi viz jeho portrét na konci dokumentu.

52 Není přesně jasné, o jaké „Hlavní oddělení II“ vlastně jde. V rámci Hlavního úřadu SD (SD-Hauptamt) (1935–1939), který měl tři sekce, existovala sekce II (SD pro vnitřní zpravodajství). Vedl ji Dr. Hermann

- 1) letákové
- 2) sabotážní
- 3) rozvratné

Oddělení letákové připravuje tisk různých letáků a tiskovin. V nich je demagogickým způsobem útočeno proti státnímu zřízení a štvány skupiny a organizace jednoho národa proti sobě nebo jednoho národa proti druhým.

Jiné letáky jsou vyráběny pro vojsko, dělnictvo, rolnictvo a podobně.

Přečtu vám například některé z nich,⁵³ které byly rozšiřovány u nás na jaře 1938 v době voleb a květnové mobilizace. Z jejich stylizace vidíte, že jsou velmi dobře a nenápadně dělány. Tato letáková akce se však nacistům u nás nepovedla. Věděli jsme, že se v Berlíně tisknou, a v noci, když byly v nákladních autech na několika místech dopravovány přes hranice, byly zadrženy. I v našich novinách byla československá veřejnost v době, kdy se letáky v Berlíně ještě tiskly, vyhláškou ministerstva vnitra na chystanou akci nacistů upozorněna. Proto se také akce nepovedla. Několik nacistických studentů německých pražských vysokých škol, kteří tyto letáky dostali přes německé vyslanectví v Praze, bylo při jejich rozšiřování v Praze zatčeno.

Druhé oddělení – sabotážní – má za úkol vyrábět pekelné stroje, výbušniny, rozdělování zbraní, ručních granátů a podobně odbočkám a agentům, pracujícím na území cizích států.

Třetí oddělení – rozvratné – připravuje zmatky, revoluce a povstání, organizuje stávky, vyvolává spory náboženské, rasové, politické ve státech, kde to Německo potřebuje.

O činnosti Hauptabteilung II bylo již mnoho napsáno. Veřejnost zná činnost této organizace pod jménem pátá kolona. Toto jméno dostala podle organizace španělské, kde podobná organizace vznikla v době občanské války.

Bude vás snad zajímat, jak vzniklo jméno „pátá kolona“. Za španělské občanské války prohlásil velitel jednotek generála Franca (generál Emilio Mola, pozn. editora), obléhající Madrid: „Město dobývají čtyři kolony – táhnou ze severu, z jihu, ze západu a od východu. A pátá kolona jest již ve městě...“⁵⁴

Tato organizace rozvratná má rovněž v cizích státech vlastní síť agentů, obdobnou jako výzvědná služba (myšlen tzv. Abwehr, pozn. editora) a Gestapo. Území každého státu jest rozděleno na několik pásem od hranic až k hlavnímu městu a v nich zasazení agenti připravují akce podle potřeb berlínské centrály.

Území Československa bylo rozděleno od hranic až ku Praze na sedm pásem. Každé pásmo mělo u nás krycí značku, písmeno „K“. Tedy K1 až K7.

Jako hlavních agentů této organizace je na území cizích států používáno příslušníků německých menšin a živilů protistátních.

Behrends, po něm prof. Dr. Franz Six. Sekce II se dále dělila na dvě „oddělení“: II. 1: Studium protivníka a II. 2: Území obývaná Němci. V rámci RSHA existovala rovněž Sekce II (Organizace, správa, právo). S největší pravděpodobností se ale jedná o sabotážní oddělení, které existovalo v rámci tzv. Abwehru: Oddělení II – Sabotáž. V jeho čele stál od roku 1935 mjr. Helmuth Groscurth, od počátku roku 1939 pplk. (později plk.) Erwin von Lahousen a v letech 1943–1944 plk. gšt. Wessel Freytag von Loringhoven.

53 Příklady nejsou součástí přednášky a není vůbec jisté, zda se tento rukopis do dnešních dní dochoval.

Ze zkušeností známých po obsazení Československa, Polska, Belgie, Norska a dalších je patrné, jak tato organizace dobře pracovala. V Československu v době před Mnichovem v pohraničním území byly touto organizací vyvolány vzpoury, obsazovány úřady, rušeny komunikace, telefonní a telegrafní vedení a podobně. Mnozí si pamatujete, jak naše tanky sjednávaly klid a pořádek v Chebu,⁵⁵ jak v pohraniční vesnici Silderbachu členové této organizace vyvraždili všechny příslušníky místní četnické stanice.⁵⁶

Rovněž v Belgii a v Holandsku v okamžiku, kdy tam vtrhla německá armáda, zahájila činnost tato organizace tak, že na četných místech ohrozili nástup belgických a holandských jednotek. Tato organizace pomáhala zvláště německým parašutistům, které agenti dirigovali na místa jejich určení. Německý generál vyjádřil se o této činnosti, že měla větší cenu než celá divize.

54 Madrid jako bašta republikánské vlády padl dne 28. března 1939. Je třeba podotknout, že to byl právě vnitřní rozklad republikánského tábora, který výraznou měrou přispěl k vojenskému pádu tohoto města. De facto vypukla druhá „občanská válka“ přímo uvnitř republikánské vlády – v Madridu se ustavil výbor v čele s plukovníkem Casadem, jehož jediným cílem bylo podepsání mírové dohody s frankistickou stranou.

55 Dne 14. září 1938 chtěla československá policie provést domovní prohlídku ve dvou hotelích v Chebu. Jednalo se o hotely Victoria a Wäztl, kde chebští henleinovci přechovávali nelegálně držené zbraně, které téhož dne použili. Na československé straně tehdy padli tři muži: strážník státní policie Jan Klenner (nar. 20. dubna 1911) a dva železniční zaměstnanci. Celá událost se udála následovně: *Jedním ze zúčastněných policistů byl strážník Jan Klenner. Netušil, že je to jeho poslední akce. Vojáci se rozmístili na prostranství před hotelem. Policisté obklíčili Victorii a zazvonili. Bez odezvy. Výzva k otevření se slovy: „Jméno zákona!“ byla také marná. Strážníci tedy pažbami pušek vyrazili díru ve výplni dveří a pokusili se vniknout dovnitř. Po půl sedmé večer třeskl první výstřel. Z obou hotelů začali henleinovci postřelovat ulici z pušek, pistolí a kulometů. Policisté a vojáci střelbu opětovali. Strážník Jan Klenner padl zasažen několika střelami u benzínového čerpadla. Ke smrtelně zraněnému policistovi přiběhl železniční zřízenec Emanuel Bláha, ještě před rokem poddůstojník čsl. armády. Převzal Klennerovu pušku a zřejmě chtěl pokračovat v boji. I on však padl mrtev vedle něj. Zastřelen byl i vrátný ČSD Václav Tejček, který oběma běžel na pomoc. Viz <http://codyprint.cz/padli/ces/ces18.html> (citováno k 3. 6. 2012). K Chebským událostem viz také HOLUB, Ota: *Souboj s Abuebrem*. Orbis, Praha 1975, s. 227–244.*

56 Pplk. J. Bartík měl zřejmě na mysli incident ze 13. září 1938, ke kterému došlo při osvobozování české celnice v obci Schwaderbach (česky Bublava). V ten den zde byli granátem zabiti dva četníci z četnické stanice v Silberbachu (česky Stříbrná). Jednalo se o velitele stanice vrchního strážmistra četnictva Františka Nováka (nar. 1898) a strážmistra četnictva Josefa Vojtěcha Brčáka (nar. 1911). Na stejném místě byl před nimi zastřelen ještě strážmistr četnictva Josef Falber (nar. 1911) – řidič četnického pohotovostního oddílu z Kadaně. Podle účastníka tehdejšího incidentu respicienta finanční stráže Jana Chenička se celá záležitost udála následovně: *Později jsme se dozvěděli, že po poledni unikli do budovy celního úřadu Schwaderbach ozbrojení ordneři a po krátkém vyjednávání tamní posádku násilím odzbrojili. Mezitím dorazil k četnické stanici autokar s posilou pohotovostního oddílu. Dozorce fin. stráže Nový požádal řidiče, aby odvezl z celního úřadu rodiny finančníků. Jakmile se autokar přiblížil k celnici, byla na něj zahájena palba, kterou byl řidič stržm. Falber usmrčen a dozorce Nový zraněn. Po delším vyjednávání se po čtvrté hodině podařilo dalším autokarem evakuovat manželky finančníků a zraněného dozorce Nového odvézt k ošetření do Kraslic. Naši se mezitím zabarikádovali na četnické stanici a teprve večer, když ordneři počali konat přípravu k zapálení budovy, se vzdali a byli odvedeni do celnice. My jsme se zajištěným přesunem dostali až k četnické stanici, ve které měli být drženi zajatí kolegové. Stanice byla opevněna a obležena zástupy ozbrojených Němců. Nás bylo jen patnáct – deset příslušníků fin. stráže a pět příslušníků četnictva. Vrch. strážmistr Novák společně se strážmistrem Brčkem a respicientem Mouchou se rydali vyjednávat. Na výzvu, aby se povstalcí vzdali, byly na parlamentáře nabázeny ruční granáty. Oba četníci byli na místě mrtví a jen resp. Moucha, zraněný na hlavě, se plížil zpět. Zabýjili jsme odvetnou palbu a pro velickou přesilu jsme museli ustoupiti zpět do Silberbachu, kde byl případ hlášen veliteli čety. Nato byl vydán rozkaz*

I zde musíme počítat s agenty této organizace, zejména v okamžiku invaze.

A proto pozor před všemi, kdo chtějí rozvracet naši morálku a soudržnost. Neposlouchejte rozvratné řeči a poplašné zprávy a dávejte pozor po šířitelích. Konejte pečlivě strážní službu, poněvadž nedbalosti a neostražitosti využívají agenti této organizace.

Nacisté velmi dobře vědí, jak náš lid doma je hrd na vás a jak ve vás věří. Proto organizace sabotáže a rozvratu hledá každou sebemenší zprávu o vás, kterou by mohla naše lidi doma ještě více duševně dobýjet.

Ausland – Organisation

Jak jsem již v úvodu uvedl, byl si Hitler vědom, že pro své výbojné plány musí mít v cizích státech spolehlivého spojence. Použil k tomu německých menšin, usazených po celém světě.

V roce 1935 zřídil takzvanou „Auslandorganisation der NSDAP“, to jest zahraniční organizaci německé nacionálně socialistické strany, jejímž úkolem bylo vybudování světové organizace hakenkreuzlerské.⁵⁷

V čelo postavil Ernesta Wilhelma Bohleho, narozeného 1903 v Kapském městě v Jižní Africe.⁵⁸

Auslandorganisation vybuďovala ve všech státech, kde žijí Němci, ať jako menšiny, kolonie nebo skupinky, odbočky, které vedly (sic) zvláštní agenti, vyškolení pro své úkoly v Berlíně. Tito měli za úkol sdružit všechny německé spolky a organizace v jednu velikou organizaci, v níž by se zahraniční Němci podřídili ideám a službám nacismu.

Na německých konzulátech a vyslanectvích byli určení úředníci, kteří prováděli dozor nad všemi Němci a terorem a hrozbami usměrňovali ty, kteří nebyli ochotni podříditi se nacistickým plánům. O všech německých příslušnících byly zavedeny podrobné záznamy a kartotéky. V nich byla vedena data o jejich zaměstnání a možném použití. Každý člen Auslandorganisation byl povinen podávat zprávy ze svého místa

ministerstva vnitřní zastavit postup veškerých akcí proti Schwaderbachu. Kromě resp. Mouchy byli za bojů z našeho družstva zranění respicienti Jan Cheniček, Josef Říšský a Bohuslav Kovanda. Viz LÁŠEK, Radan: Jednotka určená SOS, díl první. Codyprint, Praha 2006, s. 221–222. Stručné biogramy všech třech padlých viz také <http://codyprint.cz/padli/ces/ces11.html> (citováno k 3. červnu 2012) a <http://codyprint.cz/padli/ces/ces12.html> (citováno k 3. červnu 2012).

57 Srovnej ŠAMBERGER, Zdeněk, K problematice vývoje česko-(sudeto)německých vztahů před rokem 1938. In: RADVANSKÝ, Zdeněk (ed.): Historie okupovaného pohraničí 1938–1945. Sv. 10. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Albis international, Ústí nad Labem 2005, s. 32–38.

58 Ernst Wilhelm Bohle (1903–1960) byl původně diplomovaný obchodník, do NSDAP vstoupil v roce 1932. Záhy se stal vedoucím zahraniční organizace NSDAP (AO) na úrovni župního vedoucího. V letech 1937–1941 působil jako státní tajemník na ministerstvu zahraničí (Auswärtiges Amt). Od roku 1942 intenzivně spolupracoval s říšským vůdcem SS H. Himmlerem, kterému poskytl AO pro účely Sekce VI (SD pro zahraniční zpravodajství) Hlavního říšského bezpečnostního úřadu (RSHA). Po válce byl souzen a jako jeden z mála vysoce postavených nacistů otevřeně prohlásil, že se cítí vinen. Byl odsouzen k pětiletému odnětí svobody. Dne 21. prosince 1949 byl předčasně propuštěn a poté dožil jako obchodník v Hamburku. Stručně k jeho kariéře viz např. ROEWER, Helmut – SCHÄFER, Stefan – UHL, Matthias: Encyklopedie tajných služeb ve 20. století. Euromedia Group – Knižní klub, Praha 2006, s. 55.

působnosti a oznamovati důležité poznatky, které by nacismus mohl pro své plány použít.

V každém státě s německou menšinou byla utvořena Landesgruppe, která se starala o politickou a vojenskou výchovu členstva.

Do roku 1938 slučovala Auslandorganisation již několik milionů členů. Stala se státem ve státě a je největším pomocníkem německých armád a nacistické ideologie v současných světových událostech.

Závěr

Došla-li nacistická armáda v této válce dočasných úspěchů, bylo to proto, že demokratický svět nechtěl vidět hrozbu nacismu, že západ a mnoho jiných států z pohodlného konzervatismu nechtěl vidět blížící se nebezpečí, a i z neznalosti věcí nerozpoznával, co nacismus znamená.

Německo nevíťezilo jen bleskovou válkou, ale pomáhalo [mu] k tomu velmi účinně německé výzvědné zpravodajství [Abwehr], Gestapo, organizace Hauptabteilung II se svými sabotážními a rozvratnými jednotkami a Auslandorganisation. To jsou složky, které po sedmiletém obléhání a rozkládání celé řady států připravovaly oběti pro úspěchy pancéřových divizí.

Ale protože všechny tyto složky pracují jenom pomocí lži, teroru, násilí a byly vybudovány jen pro lživou ideu ovládnutí a ztročení světa – nebudou jejich úspěchy trvalé.

V ztročených zemích roste proti nim lavina odporu a nenávisti a velké demokracie, které snad kdysi věřily v prázdna hesla nacistické propagandy o utlačování německých menšin a o sebeurčení národů, poznaly, že to byly jenom záblesky lupičovy svítilny, který sám ve tmách hází světlem, aby se snáze dostal ke své kořisti.

Hitler dovedl dát svým záměrům stravitelný titul, ať už to bylo heslo boje proti komunismu nebo boj za právo sebeurčení Němců nebo nárok na životní prostor.

Ale lhal – lhal v roli zachránce lidstva před komunismem, lhal, když rozbíjel Československo – lhal, když obsazoval Polsko, a znovu lhal, když obsazoval jiné státy.

ABS, f. 302, sign. 302-89-7, Složky a organizace ve výbojných plánech německého nacismu – přednáška pplk. Josefa Bartíka z roku 1941, originál, strojopis, 26 stran.

Personální studie ke třem nacistickým „agentům“ (dvěma skutečným agentům a jednomu „dobrodruhovi“), jejichž jména se vyskytují v hlavním textu přednášky

Adolf SCHNABL (1898–?)

Adolf Schnabl⁵⁹ se narodil dne 6. listopadu 1898 ve Vídni. Zde absolvoval pět tříd obecné školy a poté studoval na gymnáziu, přičemž šest tříd absolvoval ve Vídni a poslední dvě v Olomouci, kde dále absolvoval kurs obchodní akademie pro maturanty. Následně studoval v Praze práva na německé univerzitě. Po absolvování šesti semestrů byl povolán k činné vojenské službě, kterou nastoupil dne 17. března 1917 u 54. pěšího pluku v Olomouci. Následně byl odvelen na italskou frontu. O svém působení v rakousko-uherské armádě za Velké války později vypověděl: *Dne 17. července 1917 jsem utrpěl průstřel plic a zůstal pak na léčení v záložní nemocnici v Innspruku až do konce světové války. Dosáhl jsem hodnosti kadeta aspiranta. Raněn jsem byl na italském bojišti v úseku Monte Grappa. V ČSR armádě jsem nastoupil vojenskou službu asi v listopadu 1920, koncem ledna 1921 jsem byl propuštěn s lékařským nálezem prozatím neschopen a [následovala] 1 rok dovolená. V měsíci únoru 1921 jsem obdržel propouštěcí list.⁶⁰ Do konce roku 1921 pracoval Schnabl v Olomouci jako úředník v pojišťovně. Následně si nechal od československých úřadů vystavit cestovní pas a odjel do Vídně, a po zbytek meziválečného období působil v Rakousku jako novinář: časopis *Reichpost*, list *Korrespondenz Gerichtshalle*. V roce 1931 se oženil s Marií Morawovou z Nového Jičína. Od roku 1936 pracoval jako žurnalista v listu *Telegraf*, který vydával denně troje noviny.*

S anšlusem Rakouska v březnu 1938 nastala pro Schnabla řada změn. Nejprve přišel o místo reportéra v *Telegrafu*, neboť s *okupací Rakouska německou armádou skončila i činnost zmíněného tohoto podniku*.⁶¹ Po anšlusu se vrátil do Československa, nejprve se však dal rozvést se svojí manželkou, a to z *toho důvodu, že ztratila byt, jsouc v manželství s osobou neárijského původu*.⁶² Ke svému rychlému odchodu z Rakouska později uvedl: *Dne 14. března 1938 mne upozornil jeden známý policejní strážník, že mě hledá Gestapo. Uchýlil jsem se proto k legačnímu radovi tiskovému attaché čsl. vyslanectví ve Vídni Šromovi. Jako československý státní občan jsem obdržel pak volnou jízdenku a odjel přes Znojmo do Prahy. [...] V Praze jsem po 4 týdny dostával podporu od čsl. červeneho kříže.*⁶³ Později byl přijat šéfredaktorem Crhou jako německý stenotypista do *Národní politiky*, zároveň pracoval i pro časopis *Bohemia*. Po mnichovských událostech byl dočasně bez místa. Následně ho zaměstnal „rakouský emigrant“ Josef Flandera v nově založeném tiskovém podniku *Mittel und Osteuropäische Nachrichten*, který získával zprávy pro vídeňský tiskový podnik OSKO (*Ostkorrespondenz*). Ten byl ovšem *jen krycím názvem, ve skutečnosti to byla*

59 V pramenech se vyskytuje i varianta Schnabel nebo též počestěná varianta Schnábl.

60 ABS, f. 302, sign. 302-241-11/3, Osobní spis Adolf Schnabl, Důvěrná zpráva z výslechu A. Schnabla, Paříž – 9. prosince 1939, s. 1.

61 Tamtéž, s. 2.

62 Tamtéž.

63 Tamtéž, s. 3.

kancelář německé vojenské zpravodajské služby [tzv. Abwehr].⁶⁴ Skutečnost, že Schnabl pracuje pro německé výzvědné zpravodajství, zjistil, alespoň podle vlastního doznání, až po 15. březnu 1939, kdy se na pokyn svého nadřízeného Josefa Flandery dostavil do kanceláře dr. Ewalda Steina v Bredovské ulici. Zde již čekal „ředitel“ tiskového podniku OSKO – Heller, kterého ostatní přítomní oslovovali pane majore. Ředitel „Heller“ – ve skutečnosti major Heinz Schmalschläger⁶⁵ – vzápětí na místě přinutil Schnabla k podepsání dvou závazků, o kterých Schnabl podotkl: *V jednom jsem se zavazoval, že nevyzradím žádné tajné záležitosti, která se v kanceláři projednává a bude projednáváti, v druhém prohlášení jsem se zavázal, že budu pracovat pro zpravodajskou službu generálního velitelství 17 ve Vídni.*⁶⁶ Pro pražskou pobočku tzv. Abwehr – Abwehrstelle Prag pracoval Schnabl v Praze téměř až do konce dubna 1939.⁶⁷ Schnabl byl vybrán Flanderou a Schmalschlägerem jako spolupracovník pravděpodobně také kvůli dobrým znalostem cizích jazyků, neboť kromě němčiny a češtiny ovládal dobře i angličtinu a rozuměl též francouzsky, dotyční tedy zřejmě od začátku počítali s jeho nasazením jako vyzvědače v zahraničí. Dvacátého, nejspíše 22. dubna 1939 byl ovšem Schnabl zatčen Gestapem a vyslýchán. Po dvaceti dnech byl nakonec propuštěn. Tato skutečnost mimo jiné svědčí o pověstné rivalitě mezi nacistickými bezpečnostními a zpravodajskými složkami. Během krátké doby svého zadržení poznal Schnabl také výslechové praktiky úředníků Gestapa. Ne však na vlastní kůži, ale během výslechů v Petschkově paláci *viděl strašně ztýraného muže, o kterém se mluvilo, že je bratrem jihoslovanského vojenského atašé v Paříži.*⁶⁸ Bezprostředně po svém propuštění – dne 13. května

64 Tamtéž, s. 4.

65 Major Heinz Schmalschläger měl v rámci nacistické březnové okupace Čech a Moravy tyto úkoly: *Jeti spolu s oddíly postupujícími ze Saska a po dosažení Prahy odebrati se na MNO a tam v II. oddělení zabaviti a zajistiti veškerý zpravodajský materiál. Obzvláště měl za úkol věnovati pozornost kartotéce oněch agentů, kteří pracovali proti říši* (kartotéka však byla již v té době na půdě Velké Británie, kam ji odvezli českoslovenští důstojníci ze zpravodajské jedenáctky plk. F. Moravce, pozn. autora). Schmalschläger se přitom rozhodl neponechat nic náhodě a vymohl si *dovolení jeti již před tím do Prahy, aby byl včas na místě. Jel jako filmový režisér (ředitel) jeden nebo dva dny předtím do Prahy, kde čekal na příjezd německých oddílů.* Viz ABS, f. Výpovědi zaměstnanců Gestapa a SD 1945–1955 (52), sign. 52-87-4, Německá vojenská zpravodajská služba. Obrana-Abwehr. AST Praha-ANEST Brno, kniha – strojopis, s. 39. Dále je však třeba podotknout, že většinu zpravodajského materiálu proti Německu se podařilo „pozůstalým“ československým zpravodajským důstojníkům z 2. oddělení Hl. štábu (ti, kteří neodletěli v rámci „jedenáctky“ plk. F. Moravce do Londýna) spálit. Tehdejší škt. František Fárek k tomu později ve svých pamětech napsal: [Dne 15. března 1939] *přesně v 10.45 hod. dorazil do našeho rajónu vyšší důstojník abwehru Schmalschläger v doprovodu rytmistra von Riesena. Navštívili [zastupujícího] přednostu II. oddělení [plk. Havla] a žádali, aby jim okamžitě vydal veškerou agendu zpravodajské služby. Plukovník Havel je zavedl ke mně. Po vzájemném představování a informativním pohovoru jsem vycítil, že důstojník abwehru je podrobně informován o mé zpravodajské činnosti proti říši. Ukázal jsem mu prázdné seřfy a pancéřové skříně, dokonale vybileny archív. Schmalschläger projevil bluboké zklamání, a když se podíval do poslední skříně, poznamenal polohlasem: „Das konnte ich erwarten.“ FÁREK, František: *Stopy mizí v archivu...* (z poznámek a písemné pozůstalosti připravil k vydání Vladimír Ježek). Vyšehrad, Praha 1975, s. 185–186.*

66 ABS, f. 302, sign. 302-241-11/3, Osobní spis Adolf Schnabl, Důvěrná zpráva z výslechu A. Schnabla, Paříž – 9. prosince 1939, s. 4.

67 Podrobněji o jeho činnosti v Praze viz tamtéž, s. 4–7.

68 Tamtéž, s. 8.

1939 – odjel Schnabl jako agent tzv. Abwehru z rozkazu vedoucího agenturní sítě pro Balkán Josefa Flandery (krycím jménem „Perry Fiedler“) do Budapešti. Zde byl Schnabl pověřen následujícími úkoly: *zjišťování adres různých osob, sledování veřejného mínění vůči Německu, [...] sledování vojenských transportů a přesuny vojska.*⁶⁹ Během té doby přišel Schnabl do styku s osmi dalšími agenty tzv. Abwehru, kteří v té době v Maďarsku, rovněž pod Flanderovým vedením, působili. Zpravodajsky zde také pracovala Flanderova manželka, která měla na starosti sledování polských uprchlíků v Maďarsku.

Zprávy o další činnosti Adolfa Schnabla se různí. On sám ve své výpovědi uvedl, že poněvadž nebyl žádný nacist, a dokonce ve Vídni až do roku 1938 proti nacismu bojoval, rozhodl se opustit své dosavadní působišť v Budapešti a s pomocí francouzského vyslanectví chtěl odjet přes Bělehrad do Francie. V Bělehradu pak vyhledal československého konzula a nechal se jako dobrovolník zapsat do československé zahraniční armády. Pátého listopadu 1939 pak odjel s lodním transportem československých dobrovolníků přes Athény a Bejrút do Marseille a odtud potom dále do československého vojenského tábora v Agde, kam dorazil spolu s ostatními dobrovolníky 23. listopadu 1939.⁷⁰ Hned následující den zde byl ale odhalen jako „agent Gestapa“. Odhalil ho československý vojník židovského původu Walter Lapert, který poznal *se vši určitostí, že byl orgánem německých úřadů, byl zaměstnán v německé kanceláři v Praze na rohu Luetzowovy a Bredovské ulice naproti Petschkovu paláci. Nosil odznak německých ordnerů na prsou a pásku s hakenkreuzem na levém záloktí.*⁷¹ Schnabl byl ještě téhož dne vyslýchán na velitelství československých jednotek v Agde, kde doznal spolupráci s nacismem, nepřesné tvrzení vojína Laperta však uvedl na pravou míru: *Poznamenávám, že jsem podle svého prohlášení byl ve službách německé tajné zpravodajské služby [tzv. Abwehru], a nikoliv ve službách Gestapa.*⁷² Vyslýchající českoslovenští důstojníci v Agde a mjr. Josef Bartík z obranného zpravodajského oddělení Československé vojenské zprávy v Paříži však nevěřili tomu, že Schnabl utekl z Maďarska do Bělehradu, aby mohl dobrovolně vstoupit do československé armády ve Francii. Místo toho se přikláněli k názoru, že byl právě jako agent říšskoněmeckého vojenského zpravodajství vyslán do Francie, odkud měl podávat informace ohledně československé armády. Dále se českoslovenští důstojníci, kteří pracovali na jeho případu, přikláněli k svědecké výpovědi vojína Laperta a hodnotili Schnabla dále také jako agenta Gestapa, a to i přesto, že on sám to ve své výpovědi rezolutně popíral, a dokonce byl jako agent tzv. Abwehru Gestapem v Praze na cca 20 dní zadržen a vyslýchán. O celém případu referoval dne 9. prosince 1939 náčelník Československé vojenské správy divizní generál Sergěj Ingr do Londýna šéfovi československých zpravodajců plk. gšt. Františku Moravcovi.⁷³ Stopa vyzvědače

69 Tamtéž.

70 Tamtéž, s. 11–12.

71 *Národní archiv Praha* (dále jen NA), f. Ministerstvo vnitra, Londýn 1940–1945 (dále jen MV – L), k. 249, sign. 2-59-52, inv. č. 908, Schnabel Adolf. VI. čj 415, 417/39.

72 ABS, f. 302, sign. 302-241-11/3, Osobní spis Adolf Schnabl, Důvěrná zpráva z výslechu A. Schnabla, Paříž – 9. prosince 1939, s. 5.

73 Viz tamtéž, s. 1–12. Obsah zprávy tvoří z devadesáti procent opis Schnablovi výpovědi. Za správnost Ingrový zprávy se podpisem zaručil mjr. J. Bartík. Opis této zprávy viz rovněž NA, f. MV – L, k. 207, sign. 2-33-11, inv. č. 889, Osobní svazek Schnabl Adolf – agent, s. 1–7.

Adolfa Schnabla končí dne 26. listopadu 1939, kdy ho československá strana předala francouzským četníkům v Agde za účelem dalšího prošetření jeho špionáže ve prospěch Německa. Odtud byl předán k vojenskému soudu v Montpellier.⁷⁴

Jaromír PETELÍK (1907–?)

Jaromír Petelík se narodil 3. června 1907 v obci Kvíček (okres Slaný). Po obecné škole studoval na osmiletém reálném gymnáziu, kde pravděpodobně kolem roku 1926 odmaturoval. V následujících letech bydlel v Praze, kde byl zaměstnán jako redaktor. Politicky tíhl k českému fašismu, konkrétně ke straně generála Radoly Gajdy (Národní obec fašistická).⁷⁵ Svou politickou orientaci projevil naplno po 15. březnu 1939. Dne 16. března obdržel od Hlavního stanu Národního tábora fašistického v Praze⁷⁶ několik pověření, která ho opravňovala zabírat různé české instituce a podniky. Svěřené úkoly provedl Petelík spolu s dalšími muži ještě týž den. V dochovaném vlastnoručním prohlášení pak referoval nadřízeným o splněných úkolech: *Na rozkaz bratra Javůrka provedl jsem zabránění ústředního svazu stavebních živností [...] Na druhém místě zabrali jsme sekretariáty Gremia hostinských [...] Dále jsem zabral jednotu Gremii v Čechách.*⁷⁷ Petelík měl tehdy na starosti skupinu čtyř mužů, které pak rozdělil a ponechal je na třech zmíněných místech, kde měli čekat na rozkazy hlavního stanu. Petelík pravděpodobně postupoval během zabírání příliš energicky a horlivě, neboť hlavní stan mu ještě téhož dne zrušil všech šest pověření, která předtím obdržel, a to *vzhledem na netaktické jednání.*⁷⁸ Nicméně i přesto získal Petelík po 15. březnu nové zaměstnání, když se z něho stal *vedoucí tajemník Ústředního svazu středních a malých průmyslových podniků v Praze a šéfredaktor týdeníku „Tribuna pro průmysl, obchod a živnosti“.*⁷⁹ Na této pozici vydržel pouze do srpna 1939, neboť v červenci ho měl Ústřední svaz finančně poškodit, když mu nevyplatil tříměsíční gáži ve výši 3 850 korun. Od 15. srpna působil jako člen Československého akčního výboru v Praze. Dne 30. srpna 1939 se dal rozvést se svou manželkou Jarmilou. Podle Petelíkova mínění to byla právě ztráta zaměstnání v Ústředním svazu, která mu rozvrátila rodinu (s manželkou měl jednoho syna). Sám k tomu uvedl následující: *Důvod rozvodu byl, že jsem nevykonával vůči své rodině povinnosti, jež se sluší na řádného živitele.*⁸⁰ V létě 1939 se tedy Petelíkovi nedařilo jak v politické

74 NA, f. MV – L, k. 249, sign. 2-59-52, inv. č. 908, Schnabel Adolf. Vl. čj 415, 417/39; Pro vylíčení Schnablových osudů po 26. listopadu 1939 se bohužel v českých archívech nedochovaly žádné další prameny.

75 Zevrubně k Národní obci fašistické a k jejímu vývoji viz zejména PEJČOCH, Ivo: *Fašismus v českých zemích. Fašistické a nacionálněsocialistické strany a hnutí v Čechách a na Moravě 1922–1945*. Academia, Praha 2011, s. 41–125. K této problematice viz také SUCHÁNEK, Marek: *Organizace a aktivity českých fašistů na Moravě v letech 1922–1945*. Dizertační práce HŮ FF MU, Brno 2010.

76 Jednalo se o dočasné uskupení, do jehož čela se 15. března postavil kontroverzní generál Radola Gajda z Národní obce fašistické.

77 ABS, f. Zemský odbor bezpečnosti II 1945–1947 (315), sign. 315-166-92, Petelík Jaromír, Prohlášení.

78 Tamtéž, Pověření, 16. března 1939.

79 VŮA – VHA, sbírka 24 (Náhradní těleso ve Velké Británii), sign. 24-18-22, Osobní vložka ke kmenovému listu – Jaromír Petelík.

80 ABS, f. Německé soudy v říši 1939–1945 (dále jen 141), sign. 141-399-11/20, Doplněk k protokolu, Pankrác 10. 3. 1940, s. 6–7.

činnosti, tak v zaměstnání a ani v rodinném životě. Tyto důvody ho pravděpodobně přivedly k rozhodnutí odejít za hranice. Dne 19. října 1939 si nechal na Oberlandratu v Praze II vystavit cestovní pas a přes Vídeň odjel jako žurnalista do Bělehradu na veletrh. Zde patrně nevěděl kudy dál, a tak se 25. října 1939 přihlásil do československé armády a spolu s ostatními dobrovolníky dorazil dne 13. listopadu lodním transportem do Marseille. Dne 15. listopadu byl již v československém vojenském táboře v Agde. Jelikož se už v Bělehradu u odvodu představil jako důstojník v záloze v hodnosti nadporučíka pěchoty, byl 16. listopadu ustanoven velitelem první roty druhého československého pluku.⁸¹ Podle svědectví pozdějšího velitele československého oddílu polního četnictva ve Velké Británii – škpt. pěch. Františka Divokého – se Petelík až do ledna 1940 choval jako důstojník bezvadně. Škpt. Divoký, který Petelíka poznal dne 4. listopadu 1939 a prodělal s ním cestu lodním transportem československých dobrovolníků z Bejrútu do Marseille, o něm později vypověděl: *Po dobu transportu do Francie Petelík plnil svědomitě své povinnosti a měl v zájmu pořádku a kázně vždy kladný postoj. Při tom byl kamarádským a skromným.*⁸² Podle Divokého však *nervosita chytla Petelíka v lednu 1940. Přišel ke mně a sdělil mi, že v Paříži přišel na stopu celému klubku německých vyzvědačů a že je nutné, aby tam delší dobu zůstal za účelem sledování. [...] V téže době obvinil Petelík fotografa p. pl. 1, který pracoval v Paříži, že v jeho dílně se scházejí podezřelé osoby, které mají v dílně k nahlédnutí různé fotografie vojenského rázu. [nicméně] vykonaným šetřením se ukázalo podezření Petelíka neopodstatněným. Bylo mi jasné, že Petelík se snaží dostat do Paříže.*⁸³ Poté, co na sebe Petelík takto upozornil, začal být československým velitelům v Agde podezřelý. Dne 12. února 1940 obdržel rozkaz, aby předložil doklady ke své hodnosti. Jelikož ve skutečnosti neměl hodnost nadporučíka v záloze, dostal strach z případného postihu a situaci se rozhodl vyřešit okamžitě. Dne 13. února 1940 zběhl z armády a následně utekl do Švýcarska.⁸⁴ Takto popsal s časovým odstupem jednoho měsíce svou dezerci: *[...] druhý den ráno již jsem ujížděl se dvěma zavazadly i se sluhou Lofflerem⁸⁵ do Annemasse. Přejechal jsem hranice proléztí drátěné přepážky, přeběhnouti trat, přeskočiti dosti vysoký plot a přeběhnouti silnici. Pak jsem byl na švýcarské půdě – louce plné bažin – takže byly okamžiky, kdy jsem se brodil po kolena ve vodě. První den se přechod zdařil, ale byl jsem chycen ráno v hotelu švýcarskou policií. Na intervenci vedoucího fy Bata jsem byl odvezen zpět na hranice a tam puštěn. To bylo dopoledne. Zbytek toho dne – byla sobota – jsem odpočíval a druhý den jsem znovu přešel hranici na téměř jako poprvé. Tentokrát jsem již nešel do hotelu, nýbrž jsem si vzal taxi a nechal jsem se odvézt na německý*

81 VÚA – VHA, sbírka 24, sign. 24-18-22, Kmenový list – Jaromír Petelík.

82 Tamtéž, sbírka 20 (Ministerstvo národní obrany Londýn), sign. 20-23-3/167, Hlášení škpt. Divokého ve věci Petelík Jaromír – bývalý nadporučík, prosinec 1942.

83 Tamtéž.

84 NA, f. MV – L, k. 249, sign. 2-59-52, inv. č. 908, Petelík Jaromír.

85 Vojín František Lefler (nar. 12. ledna 1904) doprovázel J. Petelíka pouze ke švýcarským hranicím. Když zjistil, že důstojník, kterému byl přidělen, chce zběhnout do Švýcarska, rozhodl se vrátit do československého vojenského tábora v Agde. Zde s ním byl sepsán protokol, ve kterém vypověděl, že Petelík skutečně utekl do Švýcarska. Podle škpt. Divokého však F. Lefler neměl na deserci Petelíka žádné viny. Viz VÚA – VHA, sbírka 20, sign. 20-23-3/167, Hlášení škpt. Divokého ve věci Petelík Jaromír – bývalý nadporučík, prosinec 1942.

konzulát.⁸⁶ Petelík byl poté převezen do Bernu, kde ho vyslyšal německý vojenský atašé.⁸⁷ Petelíkovi byl následně vystaven říšskoněmecký pas a jeho cesta pokračovala dále do Innsbrucku, kde byl zadržen místním Gestapem a šest dní držen ve vazbě – do doby, než dorazil na místo tlumočnick. Poté byl podrobně vyslechnut o své činnosti ve Francii a podal zde zevrubné informace ohledně organizace československé armády ve Francii, včetně jmen jednotlivých velitelů apod. Dále předal Němcům 33 fotografií z výcviku v československém vojenském táboře v Agde, 26 fotografií z transportu do Marseille a devět dalších fotografií.⁸⁸ Innsbrucké Gestapo se také rozhodlo během této krátké doby Petelíka využít a nasadilo ho do cely, kdy bylo shromážděno cca 27 Čechů, kteří se neúspěšně pokusili o útěk z Protektorátu Čechy a Morava do Francie a byli zadrženi v Rakousku. Ve vazební věznici pak čekali na převoz do některého nacistického koncentračního tábora. Petelík na cele agitoval proti československým jednotkám ve Francii, ostatní vězni mu však nedůvěřovali, už kvůli tomu, že na rozdíl od nich dostával cigarety.⁸⁹

Po výslechu v Innsbrucku byl Petelík převezen do Prahy, kde byl předán pražskému Gestapu, které ho umístilo do vazby na Pankráci. Zde si ve snaze zalíbit se Gestapu vyžádal na dozorcí tužku a papír a iniciativně sepsal 10. března 1940 doplňující výpověď, a navíc na zvláštní papír vypsál jména osob, které měly být podle něj zatčeny, neboť *jsou nebezpečné Říši. Mají spojení s Francií a jsou výkonnými členy tajných [odbojových] organizací.*⁹⁰ Ve výpovědi uvedl, že už během svého pobytu v Jugoslávii mu na mysl připadl dobrý nápad, že by mohl pracovat pro svou *novou vlast Německo*. V doplňující výpovědi dále popisuje svůj kladný vztah k národnímu socialismu a obdiv k Vůdci, kterému děkuje za všechny Čechy zejména za to, že *vyhnal židů ven*. Celý text uzavřel následujícím přáním: *Prosím o výslech a brzké propuštění z vazby. Jsem přesvědčen, že mně bude dána příležitost, abych svoji loyálnost a poměr k Říši, jak udávám ve svých protokolech, prokázal. Nezklamte mě naději. Heil Hitler!*⁹¹

Gestapo však Petelíkovi nevěřilo a namísto brzkého propuštění z vazby byl přemístěn do Norimberka⁹² a následně předán k říšskému lidovému soudnímu dvoru (Volksgesichtshof). Ten ho dne 12. listopadu 1940 odsoudil za zločin spiknutí a spáchání velezrady (služba v cizí armádě) na 10 let odnětí svobody (káznice). Petelík rovněž ztratil na 10 let občanská a politická práva a měl uhradit náklady trestního

86 ABS, f. 141, sign. 141-399-11/25-26, Doplněk k protokolu, Pankrác, 10. 3. 1940.

87 Z výslechu se dochoval opis protokolu, viz tamtéž, sign. 141-399-11/6-7.

88 Tamtéž.

89 Jednomu československému emigrantovi se podařilo nakonec z vazby uprchnout a dostal se až do Francie, kde vstoupil 14. dubna 1940 do československé armády. Jednalo se o vojína Karla Stopku (nar. 26. 10. 1918). Podrobněji k tomu viz VŮA – VHA, sbírka 37, sign. 37-114-60/230, Protokol s Karlem Stopkou, 19. 12. 1941.

90 ABS, f. 141, sign. 141-399-11/22, 24, 27, Doplněk k protokolu, Pankrác, 10. 3. 1940.

91 Tamtéž.

92 Odtud napsal J. Petelík dne 30. srpna 1940 dopis svým rodičům, který jim nebyl doručen a zůstal součástí jeho soudního spisu. V závěru dopisu je napsána tato věta: *P. S. Tu sochu, obrazy, štočky a knihy jste schovali?* (sic) Tato závěrečná věta dokládá, že Petelík byl pravděpodobně zapleten také do nějakých špinavých obchodů s uměním. Tamtéž, sign. 141-399-11/95.

řízení. Do trestu se mu započítala vazba v délce osmi měsíců. Trest si odpykával v káznici v Ebrachu, odkud měl být propuštěn na svobodu až 12. března 1950. Nicméně nakonec byl propuštěn předčasně dne 19. září 1944.⁹³

Propuštěním z nacistického vězení však jeho stopa nekončí. Po válce pracoval krátce jako zaměstnanec tzv. městského důchodu v Ústí nad Labem, nicméně již 7. října 1945 byl zadržen v obci Brná u Ústí nad Labem. Na vyšetřování případu měl zájem zpravodajský odbor „Z“ na ministerstvu vnitra (v jehož čele byl v letech 1945–1946 brigádní generál Josef Bartík), za druhé pak vojenský prokurátor, neboť na zběha Petelíka byl za války ve Velké Británii vydán zatykač pro zločin podvodu a pro zločin zběhnutí.⁹⁴ Případ Petelík se však neuzavřel definitivně ani po roce 1945, poněvadž dne 13. 8. 1946 uprchl v odpoledních hodinách z vojenské nemocnice ve Střešovicích vězeň vojenské věznic na Hradčanech Jaromír Petelík...⁹⁵ Podle poslední dochované zprávy z 21. září 1946 to vypadá, že se Petelíkovi podařilo uprchnout nadobro, neboť *pátrání po Jaromíru Petelíkovi, při provádění různých kontrol, bylo až dosud bezvýsledné.*⁹⁶

Josef RYBÁK (1895–?)

Josef Štěpán Rybák se narodil v Praze 27. února 1895 v rodině kožešnického mistra.⁹⁷ O jeho činnosti v letech 1918–1939 nevěděli českoslovenští důstojníci, kteří Rybáka po dopadení vyslýchali, prakticky nic. Dotyčný totiž při výslechu ve Francii v roce 1940 *odepřel udat, kde žil a čím se zabýval po skončení [první světové] války.*⁹⁸ Kompletnějšími informacemi disponoval československý emigrant Jan Mannheimer, který Rybáka poznal během svého odchodu do emigrace. Podle něj se po Velké válce *stal kapitánem čl. lodí, kterou prý někde prodal a měl opletky se soudem, byl též nějaký čas [vězněn] na Pankráci. Pak se stal (prý) kapitánem soukr. společnosti „Norddeutscher Lloyd Bremen“ a říkal o sobě, že jest „kapitánem daleké plavby“ a jakož takový byl v Praze dobře znám. Rybák vlastnil několik biografií v Praze, ale přišel v niveč...⁹⁹* Po neúspěchu s biografií začal Rybák působit jako „kancléř“ ve státě neuznané pravoslavné církvi „arcibiskupa“ Savatije (Josef Švec z Prahy Žižkova). Podvodníkovi Rybákovi se začalo dařit zejména po 15. březnu 1939, kdy *tato církev hlavně křtila židy a pašovala valuty a cenné předměty do Řecka.*¹⁰⁰ V červnu 1939 Rybák opustil hranice Protektorátu Čechy a Morava a dostal se do Soluně a později do Istanbulu, kde se na podzim roku 1939 vydával za biskupa

93 Tamtéž, sign. 141-399-13/2, In Namen des Deutschen Volkes – Petelík Jaromír; Tamtéž, sign. 141-399-13/9, Mitteilung des Abganges eines Gefangenen oder Verwahrten – Petelík Jaromír.

94 ABS, f. 304, sign. 304-9-3/21-36, 106–108.

95 Tamtéž, f. Ústředna Státní bezpečnosti 1945–1948 (305), sign. 305-656-4, Fonogram, 13. 8. 1946.

96 Tamtéž, Záznam z 21. 9. 1946.

97 VŮA – VHA, sbírka 37, sign. 37-258-6, Osobní svazek Rybák Josef, Zpráva a zavedení trestního řízení, 10. 5. 1940.

98 ABS, f. Ministerstvo národní bezpečnosti (dále jen MNB), k. 254, Materiály z Ruzyně, svazek 96/IV, složka 123, nezpracovaný materiál. Zápis o výpovědi Josefa Bartíka k osobě Rybák – nacistický agent, 17. 7. 1950, s. 2.

99 VŮA – VHA, sbírka 37, sign. 37-1-201, Zpráva od Jana Mannheimera pro čs. voj. atašé ve Velké Británii pplk. Josefa Kallu, 16. května 1940.

100 Tamtéž.

řeckokatolické církve. Kromě toho tvrdil, že v *čsl. armádě dosáhl hodnosti majora gen. štábu a že ve válce 1914–1918 sloužil na Ukrajině*.¹⁰¹ V Istanbulu navazoval styky s československými emigranty a uprchlíky pod záminkou, že přijel organizovat emigrantskou pomoc. Nosil přitom biskupský prsten a zlatý biskupský kříž a disponoval rozsáhlou sbírkou doporučujících dopisů od různých laických a církevních institucí, mezi nimiž nechybělo ani *jakési osobní poděkování i od osobního tajemníka papežské stolice*¹⁰² – na první pohled tedy působil jako důvěryhodná a významná osoba. Proto se víceméně bez problémů vetřel do *čsl. kolonie v Cařihradě a dostal se i na čsl. vyslanectví, kde všude mu bylo důvěřováno pro řadu doporučujících listin, takže nikoho v Cařihradě nenapadlo, aby jeho totožnost byla přezkoušena*.¹⁰³

Pochvalná zpráva o jeho působení v neutrálním Turecku se brzy dostala až do Francie ke zpravodajskému důstojníkovi mjr. Josefu Bartíkovi. Ten k jeho odhalení řekl: *Když mi o něm došly zprávy, že se v Cařihradě zajímá o ilegální spojení do [bývalého] Československa a že se vydává za bývalého důstojníka (v čsl. armádě nebyl do r. 1938 žádný major Rybák) a že pracoval ve zpravodajské službě (což rovněž neodpovídalo pravdě), vydal jsem důvěrný oběžník pro všechny složky čsl. zahraničního odboje, ve kterém jsem upozornil na podezřelou činnost Rybákovu, a současně přes vyslanectví v Cařihradě byl Rybák vyzván k příjezdu do Francie s odůvodněním, že [československý] Nár. výb. bude jeho služby potřebovat. Rybák přes Bejrút a Marseille přijel do Francie a byl francouzskými úřady v Marseille zadržen [14. ledna 1940], převezen do Agde a tam podroben výslechnům*.¹⁰⁴ Při výslechu ve Francii například doznal, že se neoprávněně vydával za řeckokatolického biskupa, že biskupský prsten a zlatý biskupský kříž, který nosil, mu svěřil pražský obchodník židovské národnosti, aby mu tyto cenné věci spolu s jinými klenoty propašoval do Turecka a odtud do Anglie.¹⁰⁵ Zmíněným pražským židovským obchodníkem byl JUDr. Hugo Haas, jenž spolu se svým bratrem Rybákovi důvěřoval a svěřil mu 1. 000 liber a [...] šperky v nedefinované ceně.¹⁰⁶ Za propašování šperků a klenotů měl Rybák slíbenou vysokou odměnu. Ale po příjezdu do Cařihradu část klenotů prodal a ostatní si ponechal.¹⁰⁷

V průběhu vyšetřování se ukázalo, že Rybák se neoprávněně vydával 1/ vůči řeckým círk. úřadům za čs. pplk. zbrání, který byl v této hodnosti mobilisován v říjnu 1938. 2/ vůči členům čs. voj. transportu dirigovaného do Francie za mjr. duch[ovní služby] a za důstojníka zpravodajské služby. 3/ vůči čs. voj. úřadům za kpt. duch[ovní služby], čímž uvedl čs. i franc. úřady v omyl a získal tak výhody v cestě.¹⁰⁸ Mimoto se zjistilo, že se Rybák v Beyrouthu

101 ABS, f. MNB, k. 254, Materiály z Ruzyně, svazek 96/IV, složka 123, nezpracovaný materiál. Zápis o výpovědi Josefa Bartíka k osobě Rybák – nacistický agent, 17. 7. 1950, s. 1.

102 Tamtéž.

103 Tamtéž.

104 Tamtéž, s. 1–2.

105 Tamtéž, s. 2.

106 NA, f. MV – L, k. 249, sign. 2-59-52, inv. č. 908, Rybák Josef.

107 ABS, f. MNB, k. 254, Materiály z Ruzyně, svazek 96/IV, složka 123, nezpracovaný materiál. Zápis o výpovědi Josefa Bartíka k osobě Rybák – nacistický agent, 17. 7. 1950, s. 2; Kompletní seznam šperků včetně ocenění viz VÚA – VHA, sbírka 37, sign. 37-258-6, Osobní svazek Rybák Josef, Dopis (udání) Dr. Hasse na Josefa Rybáka, adresováno Čs. vyslanectví v Londýně, nedatováno.

108 NA, f. MV – L, k. 249, sign. 2-59-52, inv. č. 908, Rybák Josef.

vetřel do [československé] odvodní a soupisové komise, jež ověřovala osobní doklady dobrovolníků a spisovala s nimi protokoly. Během pobytu v Cařihradě zajímal se i o vojenské záležitosti turecké armády.¹⁰⁹

Dále však obviněný při výslechu nespolupracoval. Za to, že si neoprávněně přisvojil vyšší hodnost, byl Rybákovi uložen Československou vojenskou správou trest 21 dní zostřené samovazby a nově mu byla přidělena hodnost vojína.¹¹⁰ Nakonec jej usvědčil jistý československý státní příslušník, voják z tábora v Agde, který Rybáka poznal jako nacistického agitátora, který jezdil v čl. pobraničí v době mnichovských jednání a všude prováděl nacistickou propagandu.¹¹¹ Rybák poté přiznal, že v roce 1935 absolvoval zpravodajský kurz v Mnichově. Jakou zpravodajskou činností byl pověřen v Cařihradě, odmítl udati. Francouzské úřady převzaly Rybáka pro další šetření, mezi tím však došlo ke zbrocení fronty a kapitulaci...¹¹² S ohledem na další události se dostal z francouzského zajetí. Bezprostředně poté se začal angažovat proti československým vojákům, kteří se nestihli spolu s ostatními po pádu Francie včas evakuovat do Velké Británie. Jedním takovým byl pozdější velitel paravýsadku Glucinium nadporučík Vítězslav Lepařík,¹¹³ který v Agde organizoval [zbylé] příslušníky čs. armády, kteří chtějí dále bojovat. [nicméně] asi po 5 dnech, když již měl vše připraveno, byl zradou ppor. Loewingera a duchovního Rybáka uvězněn od Francouzů a ve vězení byl asi 5 neděl...¹¹⁴

Rybákova stopa končí v roce 1941, tehdy se objevil v Tunisku pravděpodobně s nějakým novým zpravodajským úkolem. Josef Bartík k tomu uvedl: [...] v r. 1941 došlo [československému exilovému] ministerstvu zahraničí v Londýně číslo tuniského časopisu, který poslal čl. konsulát v Bejrútu, kde byla fotografie Rybáka, „biskupa řecko-katolické církve“, se zprávou o jeho přijetí tuniským sultánem [Mohamedem VII. al-Munsifem]. (Je známo, že tuniský sultán sympatisoval s nacisty a byl Američany po obsazení Tunisu zbaven své vládařské funkce a internován.) V uvedeném časopise byl Rybák fotografován se sultánem v rozhovoru a měl biskupský kříž, který byl u něho nalezen při zatčení v Agde a o němž udal, že mu byl svěřen pražským obchodníkem. Od té doby jsem o „biskupu řecko-katolické církve“ již neslyšel.¹¹⁵

109 Tamtéž.

110 VÚA – VHA, sbírka 37, sign. 37-114-59, Seznam osob, které si přisvojily neoprávněně vyšší hodnosti, s. 3.

111 ABS, f. MNB, k. 254, Materiály z Ruzyně, svazek 96/IV, složka 123, nezpracovaný materiál. Zápis o výpovědi Josefa Bartíka k osobě Rybák – nacistický agent, 17. 7. 1950, s. 2.

112 Tamtéž.

113 Vítězslav Lepařík (1914–1945), velitel výsadku, později zradil československé zájmy podobně jako J. Rybák. Lepaříkův výsadek provázela od seskoku (v noci z 3. na 4. 7. 1944) v Protektorátu Čechy a Morava smůla, v důsledku které se odloučil od své skupiny. Později byl infiltrován agenty Gestapa, kteří ho vylákali do Prahy. Zde byl v říjnu 1944 zatčen Gestapem a donucen ke spolupráci a přímo se podílel na dopadení velitele paravýsadku Barium, npor. Josefa Šandery. Později se V. Lepařík pokusil od Gestapa odpoutat, byl ale odhalen a uvězněn v terezínské Malé pevnosti, kde byl 28. dubna 1945 popraven zastřelením.

114 VÚA – VHA, sbírka 24, sign. 24-14-14/68, Zápis sepsaný se skupinou příslušníků československé armády navrátilí se do Anglie z Francie, 18. 7. 1941, s. 1.

115 ABS, f. MNB, k. 254, Materiály z Ruzyně, svazek 96/IV, složka 123, nezpracovaný materiál. Zápis o výpovědi Josefa Bartíka k osobě Rybák – nacistický agent, 17. 7. 1950, s. 2. Pro vylíčení pozdějších Rybákových osudů neexistují v českých archívech žádné další prameny, dá se však předpokládat, že se do

Josef Rybák

Foto: NA

Falešný nadporučík Jaromír Petelík v uniformě
čs. armády ve Francii

Foto: ABS

Československa po roce 1945 již nevrátil, neboť mu zde hrozilo případné zatčení a následné odsouzení k vysokému trestu.